

LATVIJAS UNIVERSITĀTE
Pedagoģijas un psiholoģijas fakultāte
Psiholoģijas nodaļa

Psiholoģijas profesionālā bakalaura studiju programmas (PLK)
studentes Innas Jakovickas
stud. apl. Nr. ij05024

Bakalaura darbs

**Būtiskuma un darbības entitativitātes kā
subjektīvās nenoteiktības mazinātājas bezdarbniekiem**

Darba vadītājs:
Ph.D, As.prof. Ivars Austers

Rīga 2009

Satura rādītājs

Rezumējums	2
Abstract	3
Ievads	4
Grupas un to galvenās pazīmes	6
Sociālā identitāte	7
Paškategorizācija un depersonalizācija	9
Entitativitāte	11
Būtiskuma un darbības entitativitāte	14
Subjektīvā nenoteiktība	17
Subjektīvās nenoteiktības mazināšana	19
Pētījuma hipotēze	21
Metode	23
Pētījuma dalībnieki	23
Instrumentārijs	23
Procedūra	24
Rezultāti	25
Iztirzājums	27
Nobeigums	33
Izmantotās literatūras saraksts	35
Bibliogrāfija	38
Pielikums Nr.1	43
Pielikums Nr.2	45

Rezumējums

Šīs bakalaura darba temats ir ” Būtiskuma un darbības entitativitātes kā subjektīvās nenoteiktības mazinātājas bezdarbniekiem”. Šis darbs ir veltīts tādu grupas pazīmju izpētei, kā subjektīvā nenoteiktība, identifikācija ar grupu un entitativitāte, kā arī tiem mehānismiem, kuri palīdz indivīdiem mazināt savu subjektīvo nenoteiktību.

Šī bakalaura darba:

- *pētījuma mērķis* ir noskaidrot, vai būtiskuma un darbības entitativitāte mazina subjektīvās nenoteiktības līmeni bezdarbniekiem un, cik lielā mērā;
- *pētījuma izlase*: pētījumā piedalījās Latvijas bezdarbnieki, kuri reģistrēti Nodarbinātības valsts aģentūrā un meklē darbu. Pētījumā piedalījās 64 dalībnieki: 32 sievietes un 32 vīrieši no dažādām vecuma grupām. Pētījuma dalībnieki atrodas bezdarbnieku statusā līdz sešiem mēnešiem. Pētījuma dalībnieki tika izvēlēti nejaušā kārtā;
- *pētījuma metode* ir multiplā regresiju analīze. Pētījumā tika izmantota Subjektīvās nenoteiktības aptauja, Identifikācijas ar grupu aptauja, Būtiskuma un Darbības entitativitātes aptauja.

Veiktajā pētījumā izvirzītās hipotēzes apstiprinājās daļēji, tas ir, būtiskuma entitativitātes līmenis bezdarbniekiem negatīvi prognozē subjektīvās nenoteiktības līmeni un būtiskuma entitativitāte lielāka mērā nekā darbības entitativitāte prognozē subjektīvās nenoteiktības mazināšanos bezdarbniekiem, jo šajā pētījumā darbības entitativitātes ietekme uz subjektīvās nenoteiktības līmeni neparādījās.

Neskatoties uz to, ka pētījuma hipotēzes apstiprinājās tikai daļēji, šim pētījumam ir svarīga zinātniskā un praktiskā nozīme, jo vispirms tika noskaidrots, ka bezdarbniekiem pastāv subjektīvā nenoteiktība, kā arī, ka bezdarbniekiem ir tendence identificēties ar bezdarbnieku grupu, kas, kā jau tika pierādīts iepriekš, ir viens no subjektīvās nenoteiktības mazināšanas faktoriem. Papildus tam, tas faktors, ka būtiskuma entitativitāte negatīvi prognozē subjektīvās nenoteiktības līmeni, parāda, ka cilvēki ar subjektīvo nenoteiktību var to mazināt caur piederības izjūtu cilvēku grupai ar kādu noteikto pazīmi vai īpašību.

Atslēgas vārdi: subjektīvā nenoteiktība, identifikācija ar grupu, būtiskuma entitativitāte, darbības entitativitāte.

Abstract

The theme of this bachelor's paper is "Essentialism and Agency Entitativity as the Unemployed Subjective Uncertainty Reduction Factors". This paper is dedicated to the group exposures as the subjective uncertainty, the identification with a group and the entitativity, as well as to those mechanisms that help humans reduce their subjective uncertainty.

This bachelor's paper provides the following:

- *the aim of the research* is to clarify whether the essentialism and the agency entitativity reduce the degree of the subjective uncertainty of unemployed;
- *participants of the research* are Latvian unemployed, who are registered in the State Employment Agency and are looking for a job. There are 64 participants taking part in this research, 32 men and 32 women of different age. The unemployed state of the participants does not exceed the period of six months. The participants are chosen in random choice;
- *the method of the research* is Multiple Regression Analysis. There were the questionnaires of the Subjective uncertainty, the Identification with a group, and the Essentialism and Agency entitativity used in this research;

The hypotheses of this research was partly proved as true, i.e. – the essentialism entitativity of the unemployed negative forecasts lower level of subjective uncertainty and the essentialism entitativity forecasts the decrease of the subjective uncertainty of the unemployed in the greater extent than the agency entitativity, because the research did not mark out the influence of the agency entitativity on the level of the subjective uncertainty.

Despite the hypotheses of this research was partly proved as true, the research has a very important scientific and practical meaning, because it, firstly, proofed the subjective uncertainty of the unemployed and that the unemployed are tended to identify themselves with the group of unemployed, that, as it has been proved earlier, is one of the factors to reduce the subjective uncertainty. Moreover, the factor, that the essentialism entitativity negative forecasts level of the subjective uncertainty, evidences that the people having the subjective uncertainty could reduce it through the sense of belonging to a group of people having some particular features or quality.

Key words: subjective uncertainty, identification with group, essentialisms entitativity, agency entitativity.

Ievads

Bakalaura darbs ir veltīts subjektīvās nenoteiktības mazināšanai, kā arī tiem mehānismiem, kas palīdz indivīdiem mazināt savu subjektīvo nenoteiktību.

Cilvēki var izjust nenoteiktību dažādos dzīves periodos un dažādās dzīves sfērās, bet stiprāku trauksmi cilvēkiem rada nenoteiktība, kas ir saistīta ar pašu cilvēku. Šī nenoteiktība attiecas uz pašu cilvēku sociālajā kontekstā vai uz lietām, kas ir saistītas ar indivīda Es-koncepcijas noteikšanu un saprašanu, un tas rada cilvēkam negatīvas izjūtas, jo tas ir saistīts ar kontroles par savu dzīvi zaudēšanu. Tāda nenoteiktība ir saukta par indivīda subjektīvo nenoteiktību. Ir dažādi veidi, kā mazināt subjektīvo nenoteiktību, bet viens no pamat veidiem ir pievienošanās grupai un identifikācija ar to. Papildus tam, subjektīvā nenoteiktība ir cieši saistīta ar tādu grupas pazīmi, kā entitativitāte. „Entitativitāte ir grupas īpašība, kura nozīmē noteiktas robežas, iekšēju viendabību, skaidru iekšējo struktūru un kopēju likteni, kas padara grupu par vienotu veselumu” (Campbell, 1958). Par tādu ciešu sakarību starp entitativitāti un subjektīvo nenoteiktību rakstījuši daudzi pētnieki, bet viens no galvenajiem subjektīvās nenoteiktības mazināšanas teorijas pārstāvjiem ir Maikls Hogs.

Šo tēmu pētīšana ir ļoti aktuālā mūsdienās. Subjektīvā nenoteiktība ir viens no faktoriem, kāpēc, piemēram, cilvēki iesaistās sēktās, kas ir ļoti aktuāli šodien. Sektas un citas ekstrēmās grupas ir ļoti entitatīvas, ar ko var izskaidrot cilvēku tieksmi pievienoties tādām grupām un identificēties ar tām. Mūsdienās sektu izplatība un nozīmīgums ne tikai Latvijā, bet arī citās valstīs, ievērojami paaugstinās, kas varbūt bīstami cilvēkiem, jo īpaši bērniem un pusaudžiem. Svarīgi uzsvērt, ka Latvijā sektu izplatība pēdējos gados kļuvusi stipri ievērojama un, no vienas puses, tiek paaugstināts sektu skaits, bet no otras puses, aizvien vairāk cilvēku brīvprātīgi nonāk sēktās un nokļūst pilnā atkarībā no tām.

Darbā tiks izskatītas Maikla Hoga teorijas par nenoteiktības mazināšanu un entitativitāti, kā arī pētījumi, kuros ir izskatīta sakarība starp nenoteiktības mazināšanu, entitativitāti un identifikāciju ar grupu (Hogg, 2007); Džona Tērnera teorija par paškategorizāciju un depersonalizāciju (Turner, 1991); M. Bruveres pētījumi par būtiskuma un darbības entitativitāti (Brewer, Hong & Li, 2004), kā arī dažādu autoru uzskats par jautājumu, kāda ir indivīdu motivācija identifikācijai ar grupu.

Šī pētījuma respondenti ir bezdarbnieki, kuri ir reģistrēti Nodarbinātības valsts aģentūrā un meklē darbu. Sakarā ar to, ka šiem cilvēkiem nav nekādas pārliecības rītdienā un viņi nezina, vai viņiem izdosies atrast darbu šodienas Latvijā esošos apstākļos, tika pieņemts, ka bezdarbniekiem ir augsts subjektīvās nenoteiktības līmenis, tā kā šī nenoteiktība ir tieši

saistīta ar cilvēka dzīvi un nākotni. Pētījuma gaitā tiks pētīts bezdarbnieku subjektīvās nenoteiktības līmenis un kādi faktori veicina subjektīvās nenoteiktības mazināšanu.

Šī bakalaura darba:

- *pētījuma mērķis* ir noskaidrot vai pastāv sakarības starp bezdarbnieku subjektīvo nenoteiktību, identifikāciju ar grupu, būtiskuma un darbības entitativitāti;
- *pētījuma hipotēze*: H_1 Būtiskuma un darbības entitativitātes līmenis bezdarbniekiem negatīvi prognozē subjektīvās nenoteiktības līmeni; H_2 Būtiskuma entitativitāte lielāka mērā nekā darbības entitativitāte prognozē subjektīvās nenoteiktības mazināšanos bezdarbniekiem.
- *pētījuma mainīgie lielumi* ir subjektīvā nenoteiktība, identifikācija ar grupu, būtiskuma entitativitāte un darbības entitativitāte;
- *pētījuma izlase*: pētījumā piedalījās Latvijas bezdarbnieki, kuri reģistrēti Nodarbinātības valsts aģentūrā un meklē darbu. Pētījumā piedalījās 64 dalībnieki: 32 sievietes un 32 vīrieši no dažādām vecuma grupām. Pētījuma dalībnieki atrodas bezdarbnieku statusā līdz sešiem mēnešiem. Pētījuma dalībnieki tika izvēlēti nejaušā kārtā;
- *pētījuma dizains un datu ievākšanas metode*: tika mērīts subjektīvās nenoteiktības, identifikācijas ar grupu un būtiskuma un darbības entitativitātes līmenis, izmantojot Subjektīvās nenoteiktības aptauju, Identifikācijas ar grupu aptauju un Būtiskuma un Darbības entitativitātes aptauju.
- *pētījuma analīzes metode* ir multiplā regresiju analīze.

Bakalaura darbs sastāv no 16 nodaļām, kopējais bakalaura darba apjoms ir 38 lappuses. Bakalaura darbā tika izmantoti 25 zinātniskie raksti.

Grupas un to galvenās pazīmes

Sociālā grupa ir indivīdu kopums, uz kuru var attiecināt vismaz vienu no šiem raksturojumiem: 1) šie indivīdi noteiktā laika periodā atrodas mijiedarbībā; 2) viņiem ir kopēja piederība kādai sociālajai kategorijai; 3) viņiem ir kopējs liktenis, identitāte vai mērķi (Reņģe, 2002).

Grupas kalpo dažādām funkcijām un cilvēki pievienojas grupām pēc dažādiem iemesliem. Dažādi pētnieki, izpētot grupas un to galvenās pazīmes, piedāvā dažādas grupas klasifikācijas pēc dažādiem principiem. Piemēram, Likels, Hamiltons un Šermans (Lickel, Hamilton & Sherman, 2001) piedāvāja četrus grupu veidus: intīmās grupas (piemēram, ģimene, draugi), uzdevumu grupas (piemēram, darba kolēģi), sociālās kategorijas (piemēram, sievietes, vīrieši) un brīvās asociācijas (piemēram, cilvēki, kuriem patīk klasiskā mūzika). Intīmās grupas tiek uztvertas kā maza un augsti interaktīva sociālā vienība, kura ir "necaur laidīga" un ļoti svarīga šīs grupas locekļiem. Uzdevuma grupas ir atšķirīgas ar savu nelielu izmēru, relatīvi īsu ilgumu, kopējiem mērķiem un ar iespēju ātri un viegli ieiet grupā un iziet no tās. Šīs grupas parasti ir labi strukturētas, ar skaidru līderi un lomu diferenciaciju starp grupas locekļiem. Sociālās kategorijas ir lielas grupas ar ilgu vēsturi, bet relatīvi mazu komunikāciju starp grupas locekļiem (Spencer-Rodgers, Hamilton & Sherman, 2007). Katrā no šīm grupām cilvēks var atrast kaut ko savu un viens un tas pats cilvēks var pievienoties jebkurai no šīm grupām, lai apmierinātu kādu no savām vajadzībām, piemēram, vajadzību pēc mīlestības, pēc atbalsta vai, lai veiksmīgi veiktu kādu kopīgu uzdevumu. Parasti lielāko daļu no savas dzīves cilvēks pavada intīmās grupās un uzdevumu grupās, tāpēc kā cilvēks biežāk pavada savu laiku ar ģimeni, draugiem, kolēģiem.

Visi šie grupu veidi ietekmē arī indivīdu kategorizācijas saprašanu un vērtēšanu. Informācija, kura attiecas uz noteikto grupu, spontāni kategorizējas grupas tipoloģijas līmenī, ierosinot to, ka sociālā uztveršana netieši diferencējas starp grupu veidiem, kad grupas locekļi šifrē, organizē un sagatavo informāciju (Sherman, Castelli & Hamilton, 2002, kā minēts Spencer-Rodgers et al., 2007). Turklāt, grupu veidi arī ir uztverti kā atšķirīgu motivāciju funkciju kalpotāji un atšķirīgu normatīvu noteikumu izpildītāji, lai regulētu sociālo mijiedarbību. Tādejādi, uztverošo grupa vienmēr tic tipiskām īpašībām, attiecību raksturīgām pazīmēm un uzvedības ietekmes pakāpei dažādu grupu veidu robežās (Spencer-Rodgers et al., 2007).

Kāpēc cilvēkiem ir tieksme pievienoties kādai grupai? Viens no tādiem pievienošanas cēloņiem ir identitātes nodrošināšana un pievienošana saskaņotai uzskatu sistēmai, kura informē mūs par to, kas mēs esam un kā mums jāvērtē un jāpieņem citi cilvēki, kā arī kā citi vērtēs un pieņems mūs. Šī grupas identitātes funkcija tika sīki izstrādāta no sociālās

identitātes teorijas viedokļa, kura nosaka grupu no trim vai vairākiem cilvēkiem, kuri savukārt sadala vienu un to pašu sociālo identitāti un uzskatus par grupas identifikāciju, kā piederības izjūtu, sevis noteikšanu un novērtēšanu kā iekšgrupas daļu un ticību, ka grupa ir pašsajūtas centrs. Identifikācija rada grupas uzvedību, piemēram, etnocentrismu, konformitāti, saliedētību, stereotipi, starp grupu konkurenci un diskrimināciju (Hogg, Sherman, Dierselhuis, Maitner & Moffitt, 2007).

Kādas grupas īpašības veicina un pastiprina identifikāciju ar grupu? Pamatojoties uz sociālās identitātes teoriju, identifikācija ar grupu var būt motivēta ar Es pastiprināšanu (*self-enhancement*), optimālu skaidrību un nenoteiktības mazināšanu. Ar tādu nenoteiktību pamatā tiek saprasta nenoteiktība sevis izprašanā, kas motivē identifikāciju, t.i., kad cilvēks dod priekšroku identifikācijai ar grupu, kuru viņš uztver kā īpatnēju vienību ar saviem noteikumiem (Hogg et al., 2007).

Šajā darbā tiks izskatīta nenoteiktības mazināšana, kā viena no spēcīgākajiem cilvēku motīviem grupas pievienošanai un identifikācijai ar grupu.

Sociālā identitāte

Sociālās identitātes teorija ir teorija, kas vispirms atspoguļo dažādu grupu mijiedarbības procesus, kā arī pēta cilvēku uzvedību ar noteikto sociālo identitāti attiecībā uz citiem cilvēkiem, kuri neatbalsta to pašu sociālo identitāti. Sociālās identitātes teorija uzsver, ka sociālās grupas un kategorijas, kuras cilvēks uztver kā piederošas viņam, ir svarīga daļa no viņa Es (*self*) un identitātes izjūtas.

Sociālās identitātes teorijas pamatā ir sociālās salīdzināšanas teorijas idejas. Galvenā sociālās identitātes teorijas doma ir tāda: kad cilvēki noteic un novērtē sevi grupas ietvaros (sociālā identitāte), viņi veic sociālo salīdzināšanu starp grupām, kas palīdz viņiem atšķirt iekšgrupu no ārgrupām. Cilvēki dara to grupas robežās tāpēc, kā sociālā identitāte iegūst salīdzināšanas valenci no novērtētām īpašībām, kas rodas vienas grupas attieksmē pret otru grupu (Hogg, 2000).

Sociālās identitātes teorija atzīmē, ka grupa psiholoģiski eksistē, kad cilvēki sadala Es-koncepciju (*self-conception*) nosākot sociālo kategoriju. Tāds grupas attēlojums ir prototips, dažādu pazīmju un īpašību kolekcija, kas saista iekšgrupas līdzību un ārgrupu atšķirību attiecībā uz ticējumiem, attieksmēm, uzvedību un jūtām. Prototipi ir veidoti, lai palielinātu iekšgrupas un ārgrupas atšķirību proporcijas un tādā veidā padarītu kategorijas kā īpatnēju vienību (Hogg, 2004).

Ņemot vērā, dažu zinātnieku pētījumus, tika izdalīti iekšgrupas identifikācijas pieci atšķirīgi komponenti: individuālā pašstereotipizācija (*self-stereotyping*), iekšgrupas viendabība, solidaritāte, apmierinātība un centrēšanās.

Individuālā pašstereotipizācija ir kaut kas vairāk nekā vienkārši indivīda sevis uztvere, kā grupas loceklis. Individuālā pašstereotipizācija nozīmē, ka indivīdi uztver sevi kā līdzīgu vidējie aritmētiskajam vidējam grupas loceklim. Viņi piedalās kopējo grupas emociju pārdzīvošanā, īpaši ja tas attiecas uz grupas neveiksmi vai pat prettiesisku darbību (Oakes, Haslam & Turner, 1994, kā minēts Leach, Zomerens, Zebel, Vliks, Pennekamp, Doosje, Ouwerkerk & Spears, 2008)).

Iekšgrupas viendabība nozīmē, ka iekšgrupa ir uztverta kā saskaņota sociālā vienība, kur visi grupas dalībnieki ir līdzīgi un šī iekšgrupa nozīmīgi atšķiras no ārgrupas (Doosje, Ellemers & Spears, 1995, kā minēts Leach et al., 2008).

Solidaritāte nozīmē piederības izjūtu, psiholoģisku pievienošanos iekšgrupai un saskaņotību ar pārējiem grupas locekļiem (Ellemers, Kortekaas & Ouwerkerk, 1999, kā minēts Leach et al., 2008).

Apmierinātība nozīmē pozitīvas izjūtas par piederību grupai, kā arī tā asociējas ar pozitīvo grupas attīstības saglabāšanu. No citas puses, apmierinātība var arī ietekmēt indivīda negatīvo emociju samazināšanu attiecībā uz grupu un saglabāt pozitīvo noskaņojumu pret iekšgrupu jebkurā situācijā (Ashmore, Deaux & McLaughlin-Volpe, 2004, kā minēts Leach et al., 2008).

Centrēšana rada pastāvīgas pazīmes un subjektīvo svarīgumu, kādu indivīds piešķir savai piederībai grupai, un tā liek indivīdiem būt jūtīgiem pret iekšgrupas notikumiem, īpaši ar negatīvo nokrāsu (piemēram, draudi). Jo vairāk grupa ir centrēta, jo vairāk indivīdu ir jāaizsarga grupa pret ārējo negatīvu iedarbību (Oakes et al., 1994, kā minēts Leach et al., 2008).

Visi šie komponenti tika sadalīti vēl divās dimensijās: pašnoteikšana (individuālā pašstereotipizācija, iekšgrupas viendabība) un pašieguldījums (solidaritāte, apmierinātība un centrēšana). Pirmajā dimensijā indivīds uztver sevi kā līdzīgu iekšgrupas prototipam, bet otrā dimensija rada pozitīvas izjūtas par piederību grupai.

Svarīgi atzīmēt, ka pamatojoties uz sociālās identitātes teoriju, uztveres, attieksmju, uzvedības un Es-koncepcijas pamats ir mainīgs un nestabils. Es-koncepcija var variēt no pilnīgi veidotām no īpaši raksturīgām indivīda īpašībām un specifiskām personiskām attiecībām līdz pilnīgi veidotām no sapratnes par „mums” iekšgrupas prototipa ietvaros. Daudziem cilvēkiem piemīt īpašība definēt sevi kā grupas locekli un tādā veidā šī indivīda

uzvedība, uztvere un izziņa kļūst prototipiskākā. Sakarā ar to, ka grupas definē indivīda Es (*self*), sociālā vērtība vai grupas status kļūst par Es sociālo vērtību vai statusu (Hogg, 2004).

Principiālā motivācija sociālo identitātes procesu pamatā ir Es pastiprināšana, kas pozitīvas sociālās identitātes tieksmē atspoguļo pozitīvu ārgrupas atšķirību. Es pastiprināšanas motivācija, kuras pamatā ir starpgrupu salīdzināšana, ir apstiprināta ar fundamentālo indivīda vajadzību pēc pozitīvas pašcieņas, kas ietekmē visus sociālās identitātes procesus (Hogg, 2004).

Sociālās identitātes teorija tradicionāli uzsver cilvēku motivācijas spēku velmē saņemt un saglabāt pozitīvu sevis izprašanu caur grupas locekļiem (Taifel & Turner, 1979, kā minēts Mullin & Hogg, 1999). Pamatojoties uz Abramam un Hogu (Hogg & Abram, 1990, kā minēts Mullin et al., 1999) tādai sevis izprašanas motivācijai ir divi loģiski secinājumi: zema pašcieņa var motivēt cilvēkus identificēties ar grupu, kura paaugstina viņu pašcieņu, vai tā var uzlabot grupas, kurai viņi pieder, attīstību. Veiksmes gadījumā šie procesi var paaugstināt grupas locekļu pašcieņu. Svarīgi saprast atšķirību starp pašcieņu, kur "pats" (*self*) nozīmē grupas locekļu (t.i. sociālu identitāti) un pašcieņu, kur "pats" nozīmē atsevišķu indivīdu (t.i. personīgo identitāti). Tādējādi, personiskais Es (*personal self*) ir tāds Es-koncepcijas aspekts, kurš diferencē indivīda Es no pārējiem indivīdiem, bet sociālais Es (*social self*) ir tāds Es-koncepcijas aspekts, kurš atspoguļo asimilāciju ar citām sociālajām grupām (Brewer & Gardner, 1996).

Es pastiprināšana skaidri spēlē motivācijas lomu sociālās identitātes procesā tāpēc, ka cilvēki labāk piederētu pozitīvi vērtētai grupai, kā arī viņi paši cenšas veidot savu grupu vairāk pozitīvi vērtējamu un viņi koncentrējas uz to, kādi cilvēki tiek pieņemti grupā, lai šie jaunie cilvēki arī rūpējas par kopējo grupas pozitīvu vērtējumu no citu cilvēku puses.

Paškategorizācija un depersonalizācija (self-categorization and depersonalization)

Kategorizācija var būt definēta kā process, kurš ietekmē uz eksistējošiem apkārtējā vidē stimuliem, tos pārveidojot un atjaunojot (McGarty, 1999; Medin & Heit, 1999, kā minēts Voci, 2006). Caur šo procesu nesakārtoti un neorganizēti objekti kļūst jēgpilni un pievienoti pie noteiktiem stimuliem un tajā pašā laikā atšķirīgi un pretēji citiem.

Paškategorizācijas teorija ir sociālās identitātes teorijas paplašināšana, kura fokusējas uz kategorizācijas procesu. Sociālā kategorizācija ir fundamentāls sociāli-kognitīvais process, kas strukturē pasauli apkārt cilvēkiem, padarot to skaidrāku, kā arī tas ir starpgrupu uzvedības pamats. Tas ir viens no galvenajiem procesiem grupas uzvedībā un sociālā identifikācijā (Jetten, Hogg & Mullin, 2000). Sociālās izziņas teorija skaidro starpgrupu uzvedību norādot uz to, ka cilvēku eksistēšana ir ierobežotā ar viņa kognitīvajām spējām, kuras izraisa

neobjektīvu informācijas apstrādi un paļaušanos uz kategorijām, nevis uz individuālas informācijas uztveri.

Sociālās kategorizācijas teorija izstrādā kategorizācijas procesu darbību kā mehānismu sociālajai identifikācijai un grupas uzvedībai. Sociālā kategorizācija depersonalizē uztveri attiecībā uz iekšgrupas un ārgrupas prototipiem, kuri ir veidoti saskaņā ar meta-kontrasta principiem (iekšgrupas un ārgrupas atšķirību palielināšana). Sociālā kategorizācija par Es, tas ir paškategorizācija, līdzīgi depersonalizē Es uztveri (*self-perception*), bet tikai papildus tam transformējot Es jēdzienu un pielīdzinot visus indivīda attieksmju, izjūtu un uzvedības aspektus iekšgrupas prototipiem. Par prototipiem ir uzskatāmi konteksta noteiktie jēdzieni, kuri noteic un norāda attieksmes, izjūtas un uzvedību, kas raksturo vienu grupu un atšķir to no citām grupām (Hogg, 2000).

Sociālās identitātes teorija un paškategorizācijas teorija ierosina, ka attieksmju-uzvedības attiecības kļūst nozīmīgi stiprākas ar nosacījumu, kad cilvēki kategorizē sevi un identificējas ar iekšgrupu, kas savukārt nosaka grupas piederības uzvedības un attieksmju normu robežas. Bet attieksme un uzvedība nav neatkarīgas un tās kļūst par normatīvām tikai tad, kad cilvēki sāk identificēties ar grupu.

Paškategorizācijas teorija analizē Es (*self*) un attiecības starp Es, sociālajām normām un sociālo kontekstu. Viens no Es aspektiem ir kognitīvais aspekts, tas ir Es jēdzienu sistēma, kuru cilvēks izmanto, lai definētu pats sevi. Šie jēdzieni veido paškategorijas jeb paškategorizāciju. Latvijas pētnieki izmanto dažādus jēdziena *self-categorization* tulkojumus (piemēram, Es-kategorizācija (Reņģe, 2002)), bet šajā darbā tiks izmantots jēdziens paškategorizācija. Cilvēki var noteikt sevi kā individuālas personas, definēt sevi kā atšķirīgus no citiem indivīdiem vai sociālajām grupām, salīdzināt savu grupu, kurai viņi pieder, ar citām grupām. Iekšgrupas un ārgrupas piederība attēlo paškategorizāciju sociālās identitātes līmenī, tas ir vairāk ietverošs līmenis nekā personiskā Es noteikšana (Turner, 1991). Kad iekšgrupas un ārgrupas atšķirības ir ievērojamas, indivīdu sociālā identitāte, precīzāk viņu identitātes daļa, kas tiek iegūta no grupas piederības, kļūst arī ievērojama. Tādējādi, ņemot vērā to, ka Es vērtība ir saistīta ar iekšgrupas vērtībām, kad indivīdi skatās uz savu grupu, viņu identitāte paaugstinās. Sakarā ar to, ka indivīdi parasti tiecas pēc pozitīva pašvērtējuma, kad paškategorizācijas process ir aktīvs un iekšgrupas un ārgrupas salīdzināšana ir būtiska, pozitīvām jūtām un attieksmēm pret grupu būs tendence attīstīties. Taču, tādi paši sociālie stimuli var būt organizēti dažādu kategorizāciju daudzveidībā un indivīds var izmantot dažādas paškategorijas. Džons Tērners (Turner, 1987, ka minēts Voci, 2006) šajā gadījumā piedāvāja divus kritiskus faktoros, kuri var paredzēt kategorizācijas izmantošanu noteiktā kontekstā: atbilstība (*fit*) un pieejamība.

Tiek izdalīti divi atbilstības veidi: salīdzinošā atbilstība (*comparative fit*), ko nosaka meta-kontrasta princips, un normatīvā atbilstība (*normative fit*), kas tiek noteikta ar kategorijas stereotipiska satura atbilstību ar faktisku uzvedību. Meta-kontrasta princips nozīmē, ka stimulu grupu ir vairāk iespējams kategorizēt kā vienu vienību, jo atšķirības starp stimuliem vienas grupas robežās ir mazākas nekā atšķirības starp tiem un stimuliem, kas nepieder šai grupai. Meta-kontrasta proporcija ir sekojoša: iekšskategoriju atšķirību aritmētiskais vidējais pie ārskategoriju atšķirību aritmētisko vidēju. Jo augstāka ir proporcija, jo labāka ir kategoriju salīdzinošā atbilstība.

Iekšgrupas un ārgrupas pieejamības kategorizācija ir noteikta kā tās gatavība būt atjaunotai no indivīda kategoriju sistēmas un būt piemērotai stimuliem. Pieejamība ir vairāk no konteksta atkarīga pazīme: kategorija var būt svarīga pašnoteikšanai un iespējami bieži tika izmantota pagātnē, bet ja tā ir nederīga šajā kontekstā, tā nebūs pieejama (Voci, 2006).

Iekšgrupas un ārgrupas piederības nozīmības efekts tiek paaugstināts ar līdzībām grupas iekšienē un atšķirībām starp grupām, kas savukārt ved pie tā, ka sociālā identitāte kļūst ievērojama un indivīda pašuztvere kļūst depersonalizēta, t.i. cilvēki ir virzīti uztvert sevi vairāk stereotipizētā veidā, kas nosaka viņu sociālās kategorijas piederību, un mazāk uztver savas personiskās atšķirības un individualitātes veidu (Turner, 1991). Tas nozīmē, ka indivīds vairāk uztver savu sociālo identitāti, nekā personisko identitāti. Augsts depersonalizācijas līmenis pirmajām kārtām nozīmē to, ka cilvēks neuztver sevi kā personību, bet uztver sevi kā grupas locekli un rīkojas atbilstoši tam. Viņam ir svarīgas vispirms nevis viņa personiskās intereses, bet gan grupas intereses.

Tādējādi, nenoteiktība motivē paškategorizāciju un grupas psiholoģisko veidošanu un tas ir virzītājspēks cilvēkiem iestāties grupās (Hogg, 2000). No sociālās identitātes skatījuma, grupas identifikācija ir apstiprināta ar paškategorizāciju, kura tiek apvienota ar plašu sociālo kategorizācijas procesu, ienes grupā prototipus un apraksta cilvēku uzvedību. Sevis un citu sociālā kategorizācija rada iekšgrupas identifikācijas un grupas piederības izjūtu un regulē izpratni, secinājumus, jūtas, uzvedību un saskarsmi, lai indivīds varētu pielāgoties prototipa zināšanām par savu iekšgrupu un pārējām ārgrupām. Tādi prototipi ir nosacīti saskaņoti ("mēs piekrītam", "mēs esam tādi, viņi ir tādi") un tādā veidā vienas grupas uzskati un priekšstati par sevi kļūst attaisnoti (Hogg, et al., 2007).

Entitativitāte

Sociālā psiholoģija aplūko indivīdu no individuālas paškonceptijas pašfokusēšanas pozīcijas, tas ir indivīda izjūtām, tādām kā unikalitāte un atšķirīgums. Starpkultūru psiholoģijas skats uz Es sociālajos aspektos ir pavisam cits, proti, ka indivīds nosaka sevi

attiecības ar citiem cilvēkiem un sociālajām grupām jēdzienos. Galvenais šajā jaunajā skatījumā ir ideja, kā piederība un sakarība nav tikai pievienošanās vai apvienība starp Es un pārējiem indivīdiem, bet, ka tas ir noteikts veids, kā Es ir izveidots.

Pēc kāda principa mēs uztveram cilvēku apvienību kā grupu? Vienkārša cilvēku atrašanās vienā vietā, piemēram, parkā, pati par sevi nenozīmē, ka šie cilvēki ir apvienoti vienā grupā. Savukārt, citas cilvēku apvienības, piemēram, reliģiska kulta locekļi, izskatās vairāk kā saistītas vienības. Tādā veidā, viena grupa tiek uztverta kā bezmērķīga un izkliedēta, bet otra - kā cieša un saistīta. Par šo grupas īpašību rakstīja Kembels (Campbell, 1958), proti, ka pakāpe, pēc kuras cilvēku apvienība tiek uztverta kā saistītu vienību kopums, tiek nosaukta par grupas „*entitativitāti*” (*group's entitativity*) (Lickel, Hamilton, Lewis, Sherman, Wiczorkowska & Uhles, 2000). Kembels norādīja, ka entitativitāte nozīmē „būtības dabu esoša pakāpe, reālas eksistēšanas pakāpe” (Campbell, 1958, kā minēts Castano, Yzerbyt & Bourguignon, 2003).

Entitativitāte ir grupas īpašība, kura nozīmē noteiktas robežas, iekšēju viendabību, skaidru iekšējo struktūru un kopēju likteni, kas padara grupu par vienotu veselumu. Grupas entitativitātei ir plašs diapazons - no nesaistītu cilvēku brīvas apvienības līdz ciešai, saistītai un īpatnējai savienībai. Neskatoties uz to, ka entitativitāte var būt mērīta objektīvi, primārais mērījums ir cilvēku izpratne par to, cik cieši ir saistīti grupas locekļi (Hogg, 2005). Tādā veidā, mēs uztveram jebkuru grupu pēc entitativitātes līmeņa, jo augstāks ir entitativitātes līmenis grupā, jo ciešāk ir savstarpēji saistīti grupas locekļi.

Kembels izmantoja geštalta principus, lai izskaidrotu jēdzienu entitativitāte, proti, tuvības, līdzības, laba formas un kopējā likteņa likumus. Līdzība nozīmē attieksmju un iezīmju vienādību starp grupas locekļiem. Kopējais liktenis iekļauj ne tikai kopēju likteni, bet arī kopējus mērķus. Šis komponents parāda pozitīvu savstarpējo atkarību starp grupas locekļiem, kas nozīmē, ka viena cilvēka panākums ir cita labums un viena cilvēka neveiksme ir cita cilvēka neveiksme. Labā forma šajā gadījumā nozīmē, ka eksistē objekta (grupas) atšķirtība no ārējas vides (no ne locekļiem vai citām grupām) (Correll & Park, 2005).

Kā redzams, augsta entitativitāte veido grupu kā vienu saskaņotu vienību un mēs uztveram nevis atsevišķus grupas locekļus, bet visu grupu kopumā. No citas puses, paši grupas locekļi, jūtot piederību savai grupai, pieņem tikai šīs grupas normas un distancē no citām grupām.

Kembels arī runāja par entitativitātes uztveri, proti, uztverta entitativitāte norāda uz grupas uztveri kā reālu objektu (vienību) vairāk nekā vienkāršais indivīdu kopums. Tika izdalīti divi uztvertas entitativitātes aspekti: būtiskums (*essentialism*) un darbība (*agency*). Prototipiska būtiskuma īpašība ir dziļi iesakņota dabā kā pastāvīga raksturīga pazīme. Kad citi

piešķir noteiktas būtiskuma īpašības grupai, viņi redz, ka grupa ir reāla vienība un gaida, ka grupas locekļi būs līdzīgi, kā arī viņi uztver grupas ārējo izskatu kā saistīto izpausmi. Augsts grupas būtiskums varētu būt, piemēram, AIDS pacientiem. Kad grupai piedēvēts darbības aspekts, no grupas tiek gaidīta iespēja veikt darbības, kuras ir virzītas uz kopējo mērķu sasniegšanu un atbildības uzņemšana par to (Wai-man IP, Chiu & Wan, 2006). Tādā veidā cilvēku grupu, kura dara kaut ko, lai sasniegtu kopējo mērķi, pārējiem ir tendence uztvert kā entitatīvu. Svarīgi atzīmēt, ka būtiskums ir cieši saistīts ar grupas viendabību (*homogeneity*), bet darbība - ar grupas saliedētību (*cohesivness*).

Daži pētījumi parādīja, ka entitativitāte var ietekmēt uz grupu uztveri divos veidos:

- 1) entitativitāte var ietekmēt procesus, kuri sāk darboties, kad viens grupas loceklis attīsta grupas kognitīvo priekšstatu vai iespaidu;
- 2) entitativitāte var ietekmēt pakāpi, ar kuru grupa tiek uztverta kā vienība, un kurai piemīt gan potenciāls, gan nejaušs spēks (Lickel, et al., 2000).

Eksistē trīs entitativitātes uztveres nosacījumi:

1. uztverošo cilvēku pastāvīgas atšķirības, t.i. indivīda spējas uztvert grupu, kā saistītu vienību;
2. konteksta faktors, kurš var ietekmēt, kā grupa tiek uztverta specifiska konteksta ietvaros;
3. grupas īpašība, kura var kalpot kā iepriekšējs nosacījums entitativitātes uztverei.

Protams, katrs uztver grupu subjektīvi un šeit var darboties gan personiskais faktors, gan konteksta faktors. Viens no svarīgiem momentiem grupas uztverē ir grupas nemainība. Šeit ir izdalīti divi aspekti, kuri noved pie grupas nemainības:

- grupas robežu caurlaidība. Dažām grupām ir brīva caurlaidība, visi var brīvi ienākt grupā un brīvi iziet no tās, citām šīs robežas ir stingras;
- grupas ilgums, cik ilgi grupa var eksistēt (Lickel, et al., 2000).

Kādām grupām ir augstāka entitativitāte? Vispirms, tās ir grupas ar stingrām robežām un ilgu eksistēšanu. Par tādām grupām varētu būt dažādas totalitārās grupas, piemēram, sekta. Šādās grupās eksistē ļoti stingra kontrole, it īpaši grupas robežu caurlaidība. Sektām ir svarīgi, lai neviens "svešs" cilvēks nenokļūtu sektā, tāpēc ka tas var ietekmēt grupas pierastas normas un likumus. Visiem grupas locekļiem jāpakļaujas vienai ideoloģijai, kura nav apstrīdama un maināma.

Vēl viens aspekts grupas uztverē ir grupas locekļu savstarpējā atkarība. Vispirms, tā ir tāda savstarpējā atkarība, pēc kuras citi uztver šo grupu kā saistītu vienību. Iespējams, ka uztverta savstarpējā atkarība starp grupas locekļiem ir galvenais faktors, kurš ietekmē uz to pakāpi, ar kuru grupa tiek uztverta kā vienība. Pastāv trīs tādas uztveres pakāpes:

- 1) pakāpe, kurā grupas locekļiem ir kopēji mērķi (tas ir mainīgais lielums, kas ir pazīstams kā svarīgs grupas procesu un efektivitātes determinants);
- 2) pakāpe, kurā grupas locekļiem ir kopējs rezultāts (tas ir mainīgais lielums, kas visu laiku tiek apspriests attiecībā uz grupas attīstību, uztveri un funkcionēšanu);
- 3) grupas locekļu komunikācijas pakāpe, kas tiek izmantota kā entitativitātes rādītājs. Jo augstāka savstarpējā atkarība, jo augstāka ir grupas entitativitāte (Lickel, et al., 2000).

Uz jautājumu, vai grupas entitativitāte ir saistīta ar grupas lielumu, pagaidām atbildes nav. Eksistē dažādi pētījumi, no kuriem vieni apstiprina hipotēzi, ka mazākās grupās ir augstāka entitativitāte, bet citi, ka zemāka.

Intīmām grupām ir augstāka entitativitāte, nekā uzdevuma grupām, bet uzdevuma grupām ir augstāka entitativitāte, nekā sociālās kategorijas grupām (Spencer-Rodgers, et al., 2007).

Daži pētījumi parādīja, ka entitatīvās grupas ne tikai ir uztvertas, kā homogēnas, t.i. kā vienība, bet arī to, ka tādas grupas locekļi ir uztverti vairāk negatīvi nekā neentitatīvās grupas locekļi (Abelson, Dasgupta, Park & Banaji, 1998, kā minēts Castano et al., 2003). Citi pētnieki secināja, ka entitatīvās ārgrupas drīzāk tiek uztvertas kā vairāk draudošas, bet tikai tajā gadījumā, kad to locekļi no paša sākuma tiek uztverti kā ienaidnieki (Castano, Sacchi & Gries, 2003, kā Castano et al., 2003).

Tātad, augsta grupas entitativitāte padara grupu par slēgtu, ar stingrām robežām un normām, distancētu no citām grupām, dzīvojošu savu dzīvi, atsevišķi no visiem. Tādas grupas ir pašpietiekamas un neatkarīgas, tādās grupās ir skaidra dalīšana uz iekšgrupas un ārgrupas locekļiem.

Būtiskuma un darbības entitativitāte

Kad Kembels (Campbell, 1958) ieviesa jēdzienu entitativitāte sociālo zinātņu literatūrā, viņu interesēja sociālo grupu ontoloģiskais statuss kā uztveres vienība. Kembels uzskatīja entitativitāti kā ontoloģisko jēdzienu, kurš apzīmē pakāpi pēc kuras grupa izskatās kā reālais objekts (Kashima, Kashima, Chiu, Farsides, Gelfand, Hong, Kim, Strack, Werth, Yuki & Yzerbyt, 2005). Visi entitativitātes kritēriji: tuvība, līdzība, labā forma un kopējā likteņa likums, - tika ņemti no Geštaltpsiholoģijas un var būt saprasti divējādi. No vienas puses, šie kritēriji varbūt izskatīti kā grupas īpašības (reālas vai uztvertas) un šīs īpašības veido no indivīdiem entitatīvo sociālo vienību. Alternatīvs skatiens uz Kembela entitativitātes kritērijiem ir teorija par to, ka individuālā uztvere pati piešķir grupām sociālo nozīmi (Murphy & Medin, 1985; McGarty, Haslam, Hutchinson & Grace, 1995, kā minēts Brewer, Hong & Li, 2004). No šī viedokļa entitativitāte var būt noteikta kā kopējās izcelsmes teorija, īpaši

uzsverot grupas locekļu uzvedības vai attieksmes līdzību. Tas nozīmē, ka grupa tiek uztverta par „reālāku” tāpēc, ka dažādi uzvedības aspekti ir radīti no kāda kopējā avota. Izcelsmes teorija uzver to, ka grupa vienmēr raksturojas ar viendabību, līdzību un noteikto cieņu.

Grupas locekļu kopēji uzvedības izcelsmes aspekti varētu būt sekojoši: kopējās īpašības, kopējā vēsture, kopējais liktenis un kopējais mērķis. Kopējās īpašības (piemēram, ģenētiski raksturīgas pazīmes, cilvēku iezīmes, psihiskie traucējumi) piemīt visiem grupas locekļiem un tādā veidā rada līdzību un saskaņotību starp grupas locekļiem, īpaši izpaužoties grupas locekļu uzvedībā. Kopējā vēsture nozīmē, ka cilvēku uzvedība balstās uz kādiem pagātnes notikumiem un pieredzi, kura ir līdzīga un saprotama visiem grupas locekļiem, iekļaujot kopējo izcelšanos, kultūras socializāciju un dzīves atgadījumus. Kopējais liktenis piešķir statusu (lomu) līdzības rašanos starp grupas locekļiem, kas veido viņu uzvedību. Piemēram, piederība pie noteiktai sociālajai kategorijai rada līdzības un tuvības uztveri. Tāda entitativitāte rada tiešu situatīvo cēloni grupas locekļu kopībai un līdzību viņu uzvedībā. Kopējais mērķis rada grupas locekļu uzvedības cēloni, kurš ir uztverts kā tieksme pēc līdzības un ir novērojams arī motivācijā. Kopējais mērķis vairāk raksturīgs organizācijām un struktūrām un šis entitativitātes veids apvienojas ar grupas uztveri kā aktīvu kolektīvu starpniecību ar noteiktu nolūku, motivāciju un uz rezultātu virzītu uzvedību (Brewer, et al., 2004).

Visi šie kopējie uzvedības izcelsmes aspekti var dažādi kombinēties grupās. Piemēram, etniskās grupās uzvedība var balstīties uz kopējo īpašību un kopējās vēstures aspektiem, bet sociāli-politiskās grupas raksturojas vairakkārt ar kopējo likteni un kopējo mērķi.

Pamatojoties uz kopējās izcelsmes teoriju, tika izdalītas divas dimensijas: „būtiskums” (*essence*) un „darbība” (*agency*). Lai saprastu atšķirības starp būtiskumu un darbību, ir nepieciešams salīdzināt divas atšķirīgas teorijas „būtības teoriju” (*entity theory*) un „pieauguma teoriju” (*incremental theory*), kā teorijas par individuālām spējām un personības raksturu (Chiu, Hong & Dweck, 1997, kā minēts Brewer, et al., 2004). Būtības teorija pieņem, ka spējas un personība atspoguļo iedzimtās iezīmes, kuras ir noteiktas un nemainīgas, savukārt pieauguma teorija pieņem, ka spēju un uzvedību pamats ir mainīgs un attīstās visu laiku.

Grupas līmenī būtiskuma modelis pieņem, ka entitatīvas grupas raksturojas ar „būtiskumu”, kas ir noteikts, iedzimts un nemainīgs. Būtiskuma pazīmju saprašanai ir nepieciešams aplūkot divas kategorijas: dabiskā būtība un artefaktu kategorija. Dabiskajai būtībai ir noteikta eksistēšana dabā, tas ir kaut kas, kas ir dziļi organismā, tam ir piešķirta nozīme, un tas viss dod raksturīgo struktūru, kura nosaka piederības kategoriju. Artefaktu

kategorija, no citas puses, ir objektu kategorija, kuru izgudro cilvēks, lai tie kalpotu kādam mērķim vai funkcijai (dators, mašīna utt.). Tiem nav nekādas raksturīgas struktūras vai dabas. Psiholoģiskā būtība ir saistīta ar cilvēku saprašanos par kategorijām un bāzējas uz tām. Dažām kategorijām ir piešķirts dabiskās būtības statuss, citas skaitās kā artefaktu kategorijas. Ja objekts ir uztverts kā dabiskās būtības kategorija, tālāk tas būs pieņemts kā pamatbūtība, kura pieder visiem kategorijas locekļiem, un tā ir būtība, uz kuras bāzējas piederības kategorija (Hamilton, 2007).

Grupu darbības modelis pieņem, ka entitatīvai grupai ir darbības stāvoklis, kas nozīmē, ka indivīdi kļūst par grupu pateicoties mērķu un ceļoņu apzināšanai un cilvēku apvienošanai kopējo mērķu sasniegšanai. Sakarā ar to, ka motivācija, organizācija un darbība ir īslaicīga un nepastāvīga, darbības teorija par grupas entitativitāti atbilst „pieauguma teorijai” individuālā līmenī.

Darbības grupas uztvere nozīmē, ka grupa tiek uztverta kā spējīga tēlot uz mērķa virzīto uzvedību, ietekmēt rezultātus un citu grupu un indivīdus, un viss iepriekš minētais ir attiecināms uz grupas spējām paaugstināt rezultātu vērtību (Hamilton, 2007). Šī teorija uzskata, ka grupa nav statiskā, bet visu laiku attīstās. Grupas spēja darboties mērķu sasniegšanai atšķiras no grupas, kurai piemīt viendabība, jo kad grupa darbojas kopējo mērķu sasniegšanai, tai piemīt organizācijas un plānošanas sinhronizācija, bet grupai, kura ir viendabīga, šī viendabība izriet no kādas kopējas iezīmes (Abelson, et al., 1998, kā minēts Hamilton, 2007). Citi pētnieki (Morris, Menon & Ames, 2001, kā minēts Hamilton, 2007) uzskata, ka eksistē netieša darbības teorija, kura pamatā ir tas, ka cilvēki uztver grupu kā saturošu tīšumu un motivāciju, kura tiek izmantota, lai ģenerētu un virzītu grupas uzvedību mērķu sasniegšanai.

Darbības grupas uztverei ir divas formas. Pirmā forma attiecas uz to, ka grupa ir uztverta kā aktīva esamība. Grupa veic darbības un dara to ar nolūku. Tādējādi, tas nozīmē, ka tāda grupa ietekmē citas grupas, indivīdus un sociālo vidi. Otrā forma attiecas uz grupas spējām sasniegt vēlamu rezultātu, tāpēc grupai jābūt motivētai, ar skaidriem motīviem un mērķiem, kā arī tai jābūt nolūks darboties saskaņā ar šo galamērķi. No šī viedokļa grupai ir jābūt noteikts mentāls stāvoklis, kuru dēvē par „grupas prātu” (Hamilton, 2007).

Ne katrai grupai, kura ir virzīta uz kopējo mērķu sasniegšanu, piemīt darbības entitativitātes aspekts. Galvenā atšķirība ir tāda, ka darbības entitativitātei piemīt ne tikai „vēlme” sasniegt mērķi, bet arī noteikta „darbība”, tas nozīmē, ka šī grupa reāli dara visu, lai sniegtu savu mērķi, un tieši šis faktors var ietekmēt uz grupas vēlamajiem rezultātiem.

Salīdzināsim būtiskuma un darbības teorijas pēc sekojošiem faktoriem: analīzes objekts, iekšgrupas līdzība, starpgrupu līdzība un pārejošās dimensijas.

Analīzes objekts būtiskuma teorijā ir personības iezīmes un ar iezīmēm saistītas vienības, t.i. grupa ir uztverama kā iedzimto, patstāvīgo grupas locekļu iezīmju kopums. Savukārt darbības teorija ir orientēta uz grupas psiholoģisko procesu (piemēram, uz mērķi vai vērtībām). Iekšgrupas līdzība būtiskuma teorijā ir skatāma kā līdzība un saskaņotība starp grupas locekļiem, kā viņu kopēja atribūtu pazīme. Savukārt darbības teorijā – kā pamatmērķu un spēju pielāgošanās mainīgai situācijai un funkcionālajām vajadzībām. Starpgrupu līdzība būtiskuma teorijā tiek uzsvērtā kā atšķirības starp grupām ar noteikto robežu uzstādīšanu. Darbības teorijas pamattieksme ir saprast attiecības starp grupām un novietot specifiskās grupas lielā sociālajā struktūrā, nevis noteikt individuālo vienību. Beidzot, parejošās dimensijas būtiskuma teorijā ir saistītas ar grupas kopējo vēsturi, tradīcijām, bet darbības teorija vairāk skatās uz nākotni, uz to, kas notiks (piemēram, grupas attīstība) (Brewer, et al., 2004).

Tādējādi, ir saprotams, ka būtiskums un darbība ir divi atšķirīgi grupas entitativitātes vērtējuma pamati, jo šiem modeļiem ir divas dažādas entitativitātes koncepcijas: viena pamatojas uz uztvertiem kopējiem atribūtiem, bet otra – uz uztvertiem kopējiem mērķiem un nolūkiem. Svarīgi ir uzsvērt, ka abos gadījumos entitativitāte varētu būt augsta vai zema, neatkarīgi no entitativitātes veida. Tas ir saistīts ar to, ka tikai atribūtu līdzības vai mērķu līdzība nevar būt par pamatu augstai entitativitātei. Augsta entitativitāte paradīsies gadījumā, ja grupa sāks kaut ko darīt, lai sasniegtu noteikto grupas stāvokli, pie kura tā būs atšķirīga no citām grupām un saliedēta savā starpā.

Atšķirības starp entitativitātes būtiskuma un darbības teorijām ir saistītas ar grupu atšķirīgo lielumu un funkcijām (intīmās grupas, uzdevumu grupas, sociālās kategorijas un brīvās asociācijas). Katra veida grupa var būt uztverta, ņemot vērā statiskas kopējas īpašības un līdzības vai viņu dinamikas mērķus un nolūkus. Grupas entitativitāte būs atkarīga no tā, uz kādu kritēriju pamata cilvēki skatās uz grupu. Tiem pētniekiem, kuri atbalsta būtiskuma teoriju, informācijas par grupas locekļiem vienmēr būs saistīta ar viņu raksturīgām īpašībām un stereotipizāciju. Tiem, kuri atbalsta darbības teoriju, grupas robežas būs uzskatāmas par piekāpīgām un mainīgām visu laiku.

Subjektīvā nenoteiktība

Cilvēkiem ir svarīgi just noteiktību par viņu pasauli un viņu vietu tajā, noteiktība dod jēgpilnu eksistēšanu un dod pārliecību kā uzvesties un ko gaidīt no fizikālas un sociālas apkārtnes. Dažas nenoteiktības mūsu dzīvē varbūt aizraujošas, bet ja šī nenoteiktība attiecas uz pašu cilvēku sociālajā kontekstā vai uz lietām, kas tiek saistītas ar indivīda Es-koncepcijas noteikšanu un saprašanu, tad tas rada cilvēkam negatīvas izjūtas tāpēc, ka tas ir saistīts ar

kontroles par savu dzīvi zaudēšanu. Tādā veidā nenoteiktība motivē tādu uzvedību, kuras galvenais mērķis ir šo *subjektīvo nenoteiktību* mazināt. Protams, cilvēki necenšas sasniegt noteiktību visās dzīves sfērās, bet tikai tādās, kas šim indivīdam ir subjektīvi svarīgas. Viens ceļš, kā cilvēki var mazināt subjektīvu nenoteiktību, ir kultūras normu un vērtību ievērošana. Noteikumi, kuri atbalsta cilvēku kultūras pasaules uzskatus ietekmē cilvēku subjektīvo nenoteiktību, samazinot to. Tādā veidā, indivīdi, kuriem ir subjektīva nenoteiktība reaģē ļoti pozitīvi uz pasaules uzskatu atbalstošu pieredzi. Otrādi, pieredze, kas draudēja cilvēku pasaules uzskatiem nepalīdz tikt galā ar subjektīvo nenoteiktību (Bos, Ameijde & Gorp, 2006).

Par nenoteiktības lomu sociālās ietekmēšanas procesos runāja Šerifs (Sherif, 1936, kā minēts Smith, Hogg, Martin & Terry, 2007). Viņš izpētīja, ka perceptuāla nenoteiktība veido grupas normu saplūšanu, kura pēc tam apvienojas ar nedrošības izjūtu. Kad cilvēki izjūt nenoteiktību, viņi kļūst aizvien vairāk atkarīgi no savas grupas, lai izjustu relatīvu noteiktību.

Eksistē dažādi viedokļi, kāpēc cilvēki pievienojas grupai un identificējas ar grupu. Tas, piemēram, var būt saistīts ar indivīda vajadzību pēc pozitīvas pašcieņas, kuru indivīds saņem un saglabā caur grupas locekļiem. Pateicoties pētījumiem, kas ir saistīti ar pašcieņas jautājumu un atšķirību starp personālo un kolektīvo pašcieņu pētīšanu, kļūst skaidrs, ka eksistē citi motivācijas mehānismi, kuri ietekmē grupas pašcieņu, un tādai motivācijai ir nenoteiktības mazināšana.

Tā kā cilvēces izdzīvošanas pamats atrodas cilvēku iespējās veidot jēgpilnu pareģojamu pasauli, nenoteiktība par jebkādu attieksmi, ticību, izjūtām un izpratni, kā arī par sevi un citiem cilvēkiem ir tāds stāvoklis, kas apvienojas ar izjūtām no neērtības līdz bailēm. Cilvēki cenšas mazināt nenoteiktību un tā iespējams ir stiprāka motivācija nekā tieksme pēc pozitīvas pašcieņas (Mullin et al., 1999).

Nenoteiktība veidojas pamatojoties uz konteksta faktoru, kur tā parādās cilvēku izziņā, attieksmēs, uztverē, izjūtās un uzvedībā. Taču ne visa nenoteiktība, bet tikai nenoteiktība par subjektīvi svarīgām lietām iesaistās paškonceptijā un motivē identifikāciju ar grupu. Papildus jāatzīmē, ka dažas grupas ir piemērotākas nenoteiktības mazināšanai, nekā citas grupas. Tas ir atkarīgs no tā, cik grupas prototipiskas īpašības ir piemērotas nenoteiktības dimensijām.

Nenoteiktības mazināšana ir viens no galvenajiem motīviem kāpēc cilvēki apvienojas vai pievienojas grupai un identificējas ar grupu. Komunikācijas pētījumi rāda, ka cilvēki komunicē, lai mazinātu nenoteiktību, un tāda efektīva komunikācija veido starp personu noteiktību.

Svarīgi uzsvērt, ka nenoteiktība nav indivīda personīga iezīme, bet gan situācijas produkts vai plašāks sociālais konteksts. Citiem vārdiem, situatīvā nenoteiktība - tā ir nenoteiktība, kura veidojas no attiecībām starp indivīda Es un citiem cilvēkiem sociālajā vidē.

Daudzi sociāli psihologi izskata individuālas atšķirības nenoteiktības mazināšanas motīvos. Ideja ir tāda, ka daži cilvēki ir mazāk toleranti pret nenoteiktību, nekā citi. Cilvēki atšķiras pēc viņu nepieciešamības pēc struktūras un noteiktām robežām, kā arī viņu bailēm no nederīguma. Cilvēki, kuriem ir vajadzīga struktūra vai noteiktas robežas, ir vairāk koncentrēti uz ātru nenoteiktības mazināšanu, nekā, piemēram, cilvēki, kuriem ir bailes no nederīguma, kuri var paciest nenoteiktību ilgāk. Papildus arī tiek izdalīti uz nenoteiktību orientēti cilvēki un uz noteiktību orientēti cilvēki. Uz nenoteiktību orientēti cilvēki meklē informāciju, kura var paaugstināt nenoteiktību un pēc tam darbojas ar nenoteiktības atrisināšanu, lai apmierinātu pašnovērtējuma motīvus. Uz noteiktību orientēti cilvēki ir ieinteresēti sevis pārbaudē un eksistējošas ticības saglabāšanā, viņi izvairās no nenoteiktām situācijām un ja viņiem iestājas nenoteiktība, viņi ātri cenšas šo nenoteiktību mazināt (Hogg, 2000). Bet personālas un individuālas atšķirības nenoteiktības kontekstā jābūt aplūkotām piesardzīgi, jo vairāk, ja nenoteiktības mazināšana ir saistīta ar piederību grupai un grupas uzvedību. Tas ir saistīts ar to, ka sociālais konteksts tomēr spēlē ļoti svarīgu lomu un nedrīkst aizmirst, ka „nenoteikts laiks veido nenoteiktus cilvēkus” (Hogg, 2004).

Subjektīvās nenoteiktības mazināšana

Kādā veidā cilvēki cenšas mazināt subjektīvo nenoteiktību? Saskaņā ar sociālās salīdzināšanas teoriju cilvēki vispirms maina fizisko reālītāti. Tikai tad, kad fizisko reālītāti nav iespējams izmainīt, cilvēki veic sociālo salīdzināšanu (Hogg, 2004). No sociālās identitātes teorijas skatu punkta raugoties cilvēkiem ir tieksme meklēt saistību un saliedētību. Starp grupu konteksts ir ļoti mainīgs un cilvēkiem ir nepieciešams saprast šo izmaiņu cēloņus. Caur kauzālās atribūcijas procesu cilvēki veido izskaidrojumus, kas palīdz viņiem tikt galā ar mainīgo situāciju un saglabāt priekšstatu par sevi (Hogg, 2000).

Nenoteiktības mazināšanas teorijai ir vismaz divas pazīmes, kuras atšķir to no citām saistītām interpretācijām: 1) nenoteiktība nav cilvēka nemainīga īpašība, bet neatliekamais vai ilgstošais sociālais konteksts, kurā cilvēks atrod sevi; 2) nenoteiktība mazinās caur paškategorizāciju un grupas identifikāciju (Hogg, et al., 2007).

Pamatojoties uz pētījumiem par nenoteiktību, grupas identifikāciju un entitativitāti, Hogs pierādīja, ka cilvēki cenšas mazināt nenoteiktības izjūtas par viņiem pašiem, par pasauli ap viņiem un viņu vietu tajā. Tāda nenoteiktība mazinās ar grupas identifikāciju, jo cilvēkiem patīk zināt kas viņi ir, zināt, kā viņiem uzvesties un ko domāt, kā arī zināt, ko domā citi un kā

viņi uzvedas. Nenoteiktība ir uzskatīta par samazinātu, kad citi cilvēki piekrīt mums vai kad mēs piekrītam citiem.

Paškategorizācijas un depersonalizācijas procesi, apvienojoties ar sociālo identifikāciju un grupas uzvedību, ir ļoti labi piemēroti nenoteiktības mazināšanai. Protams, nenoteiktība varbūt mazināta arī citos veidos, bet šis veids ir visizplatītākais. Paškategorizācijas procesi, kuri ir saistīti ar sociālo identifikāciju un uz grupas piederības pamatotu uzvedību, paši par sevi mazina nenoteiktību. Paškategorizācija rada ar kontekstu saistošus iekšgrupas un ārgrupas prototipus uz metakontrasta principa pamatiem. Tādi prototipi ir saistīti ar līdzībām un atšķirībām starp grupām un kategorizācijas process turpmāk uzsver prototipiskas līdzības vienā grupā un atšķirības starp dažādām grupām. Depersonalizācija attiecas uz procesu, pamatojoties uz kuru individualitāte un tās pavadošās vienpusējās izziņas jūtas un uzvedība tiek aizvietotas ar iekšgrupas prototipiem, kuri nosaka kopēju izziņu, jūtas un uzvedību. Depersonalizācija maina cilvēkus, tāpēc viņu viedokļi sakrīt. Tas var būt pārejošs efekts, kurš ir saistīts ar konkrētu situāciju, vai vairāk noturīgs efekts, kurš ir saistīts ar vairākiem sociālā konteksta faktoriem. Subjektīva noteiktība tādā veidā ir saistīta ar grupas piederību un ar pašcieņu. Visas lietas, par kurām mēs esam pārliecināti, ir saistītas ar izpratni, kas mēs esam, un notiek caur sociālās grupas, ar kuru mēs esam identificējušies, prototipiem. Tādā veidā noteiktība par izziņu, jūtām un uzvedību ir noteiktība par to, kas mēs esam. Saikne starp noteiktību un Es (*self*) caur sociālo identitāti nozīmē, ka nenoteiktībai ir liels motivācijas spēks, un ja nenoteiktība attiecas pie subjektīvi svarīgām dimensijām un ir saista ar mūsu pašcieņu, mēs vairāk rūpējamies par to (Mullin et al., 1999).

Tātad, nenoteiktības mazināšana ir vislabākais cēlonis identifikācijai ar grupu. Papildus tam, šī tieksme ir saistīta ar to, ka identifikācija tiek apvienota ar pašcieņas un Es pastiprināšanas pazemināšanu.

Nenoteiktības mazināšana un Es pastiprināšana ir abi sociālo identitātes procesu motīvi. Daži pētnieki uzskata, ka pašcieņa varētu būt mazāk fundamentāla nekā Es-koncepcijas nenoteiktības formas. Citi apgalvo, ka pašcieņa darbojas tikai kad Es-koncepcijas noteiktība ir nodrošināta.

Nenoteiktības mazināšanas process caur sociālo identifikāciju (paškategorizāciju) palīdz paskaidrot tādus fenomenus, kā:

- 1) pozitīva sociālā identitāte un etnocentrisms: iekšgrupa mazina nenoteiktību, tas tiek pildīts ar pozitīvu valenci un attīstās labvēlīgāk nekā ārgrupās;
- 2) grupas locekļa pašcieņa: "pats" ir iekšgrupas depersonalizācijas komponents, iekšgrupas attīstība balstās uz nenoteiktības mazināšanu, kura ietver pašattīstību;

3) grupas piederība, kas balstās uz grupas locekļu sociālo pievilcību: citi grupas locekļi arī ir iekšgrupas depersonalizēts komponents, tādā veidā iekšgrupas attīstība, kura balstās uz nenoteiktības mazināšanu, ietver sevī citu attīstību (Hogg, 1992, 1993, kā minēts Mullin et al., 1999).

Kādās grupās vislabāk notiek subjektīvas nenoteiktības mazināšana? Vispirms tas ir grupas ar augstu entitativitāti (t.i. atšķirīgas, iekšēji viendabīgas, skaidri noteiktas, mērķtiecīgas un labi strukturētas), kuras vislabāk ir piemērotas nenoteiktības mazināšanai un, ja nenoteiktība ir samērā augsta, tādas grupas parasti ir raksturotas ar stingru ideoloģijas uzskatu sistēmu (Hogg, 2005). Tātad cilvēki dod priekšroku tieši grupām ar augstu entitativitāti. Grupas ar augstu entitativitāti labāk risina jautājumu par nenoteiktības samazināšanu, nekā grupas ar zemu entitativitāti, jo tām parasti ir ļoti konkrēts prototips, kas labi tiec galā ar šo jautājumu. Prototipi, kuri ir vienkārši, skaidri, neambiciozi un apstiprināti, ir vairāk efektīvi, nekā tie, kuri ir ambiciozi, neskaidri un nejutīgi. Grupām ar augstu entitativitāti parasti ir pirmais prototips, bet grupām ar zemu entitativitāti – otrs. Bet ja grupai ar augstu entitativitāti būs "maigais" prototips, tas būs mazāk efektīvs nenoteiktības samazināšanā, nekā grupā ar zemu entitativitāti, bet ar skaidru prototipu (Hogg, 2005).

Tātad, lai mazinātu subjektīvo nenoteiktību, indivīds izvēlēsies grupu ar skaidrākiem un noteiktākajiem prototipiem. Daži pētījumi parādīja, ka cilvēki, kam ir subjektīva nenoteiktība, dod priekšroku homogēnām grupām, lai identificētos. Grupas ir homogēnas, kad eksistē noteikta līdzība starp grupas locekļiem un heterogēnas, kad eksistē būtiskas atšķirības starp grupas locekļiem. Piemēram, pētījumi demonstrēja, ka iekšgrupas homogēnitāte mazina sociālo iezīmību un grupas sociālo identitāti, kā arī iekšgrupas homogēnitāte pozitīvi korelē ar iekšgrupas favorītismu. Homogēnas grupas nodrošina vairāk īpatnējus, saskaņotus un skaidrus prototipus, nekā heterogēnas grupas (Jetten, et al., 2000). Homogēnās grupās entitativitāte vienmēr ir augstāka, nekā heterogēnās grupās.

Pētījuma hipotēze

Šis pētījums ir veltīts tādiem sociālās psiholoģijas jēdzieniem, kā subjektīvā nenoteiktība, identifikācija ar grupu un entitativitāte. Sakarību starp subjektīvo nenoteiktību un entitativitāti pētīja Hogs un viņa kolēģi (Hogg, et al., 2007). Hogs balstīja savu pētījumu uz subjektīvās nenoteiktības mazināšanu, kā pamatmotivāciju identifikācijai ar grupu. Iepriekšējie Hoga pētījumi (Hogg, 2000) parādīja, ka cilvēki ātrāk un labāk identificējas ar grupu tieši tad, kad viņi izjūt subjektīvo nenoteiktību. Savā pētījumā (Hogg, et al., 2007) Hogs attīsta subjektīvās nenoteiktības teoriju un konstatēja, ka subjektīvās nenoteiktības mazināšana ir saistīta ne tikai ar identifikāciju ar grupu, bet arī ar to, cik grupa ir entitatīva. Ja

cilvēki jūt subjektīvo nenoteiktību, viņi dod priekšroku identifikācijai ar grupu, kurai piemīt stingras robežas, skaidra struktūra un skaidri prototipi, t.i. grupai ar augsto entitativitāti. Bet, kā bija norādīts iepriekš, grupas ar augsto entitativitāti ir efektīvākas nenoteiktības mazināšanā, nekā grupas ar zemāku entitativitāti.

Šajā pētījumā tiks izskatīti divi entitativitātes aspekti: būtiskums un darbība, no kuriem pirmais entitativitātes aspekts pamatojas uz uztvertiem kopējiem atribūtiem, bet otrais – uz uztvertiem kopējiem mērķiem un nolūkiem. Kad grupai piemīt būtiskuma entitativitāte, citi to uztver, ka vienu vienību un gaida, ka grupas locekļi būs līdzīgi, kā arī viņi uztver grupas ārējo izskatu kā saistīto izpausmi. Būtiskuma entitativitātei ir raksturīgs nemainīgums un statika. No grupas ar darbības entitativitāti ir gaidīta iespēja veikt darbības, kuras ir virzītas uz kopējo mērķu sasniegšanu un atbildības uzņemšanu par to. Tādā veidā cilvēku grupu, kuri dara kaut ko kopējo mērķa sasniegšanai, pārējiem ir tendence uztvert kā entitatīvu. Papildus tam, būtiskums ir cieši saistīts ar grupas viendabību, bet darbība - ar grupas saliedētību.

Šī pētījuma respondenti ir bezdarbnieki, kuri ir reģistrēti Nodarbinātības valsts aģentūrā un meklē darbu. Parasti, *darba nedrošība* ir definēta, ka reāli vai potenciāli draudi zaudēt darbu, kas iekļauj draudus par darba nākotni, bailes par darba nosacījumu pasliktināšanu vai bailes palaist garām karjeras izdevību. Tāda paša darba nedrošība ietekmē darbiniekus, kuri domā, ka viņu darbs vai darba funkcijas varētu būt nevajadzīgas. Savukārt, *nodarbinātības nenoteiktība* (*employment uncertainty*) iekļauj sevī vairāk nekā darba nedrošība, jo izpaužas cilvēka bailēs gan par to, ka viņš var būt atlaists, gan bailes par to, ka viņš nevarēs atrast darbu (Mantler, Matejcek, Matheson & Anisman, 2005).

Bezdarbnieki jau atrodas bez darba un viņu bailes ir saistītas vairāk ar to, ka viņi nevarēs atrast darbu, ka vienā dienā viņiem varētu pietrūkst naudu un ka mūsdienās apstākļos valstij var arī nebūt līdzekļu palīdzēt tādiem cilvēkiem. Bezdarbniekiem ir stipras bailes par viņu nākotnes iespējām, par reālām iespējām izdzīvot.

Tādējādi, tika izvirzīta hipotēze par to, ka šie cilvēki dabiski izjūt subjektīvo nenoteiktību, kas tieši saistīta ar viņiem pašiem, proti, ar viņu dzīvi, ar viņu uztraukumu par savu nākotni.

Ņemot vērā visus augstāk minētos nosacījumus, tika izvirzītas sekojošas hipotēzes:

- H₁ Būtiskuma un darbības entitativitātes līmenis bezdarbniekiem negatīvi prognozē subjektīvās nenoteiktības līmeni;
- H₂ Būtiskuma entitativitāte lielāka mērā nekā darbības entitativitāte prognozē subjektīvās nenoteiktības mazināšanos bezdarbniekiem.

Metode

Pētījuma dalībnieki

Pētījumā piedalījās Latvijas bezdarbnieki. Visi šie cilvēki ir reģistrēti Nodarbinātības valsts aģentūrā un meklē darbu. Pētījumā piedalījās 64 dalībnieki: 32 sievietes un 32 vīrieši no dažādām vecuma grupām. Šajā pētījumā dzimums un vecums netika ņemts vērā, jo tas nav būtisks faktors, kas varētu ietekmēt uz rezultātiem. Pētījumā piedalījās tikai tie bezdarbnieki, kuri atrodas bezdarbnieku statusā no viena mēneša līdz sešiem mēnešiem. Tas ir pietiekams laiks, lai identificēties ar bezdarbnieku grupu (Lickel, et al., 2000), bet, no otras puses, ar šo kritēriju tika izslēgti visi bezdarbnieki, kuri iespējami atrodas bezdarbnieku statusā pēc savas vēlēšanās un nejūt subjektīvo nenoteiktību. Pētījuma dalībnieki tika izvēlēti nejaušā kārtā.

Instrumentārijs

Pētījumā tika izmantota anketa, kura sastāv no četrām atsevišķām daļām (skalām): Subjektīvās nenoteiktības aptauja, Identifikācijas ar grupu aptauja, Būtiskuma entitativitātes aptauja, Darbības entitativitātes aptauja. Par pamatu aptaujas sastādīšanai tika ņemti Hoga pētījumi (Hogg, et al., 2007) un Bruveres pētījumi (Brewer, et al., 2004; Brewer, Weber & Carini, 1995, kā minēts Wai-man, et al., 2006). Kopumā anketa sastāv no divdesmit diviem jautājumiem.

Subjektīvās nenoteiktības skala mēra subjektīvās nenoteiktības līmeni bezdarbniekiem. Šīs skalas jautājumi ir tādi, piemēram: "Man viss ir skaidrs par manu bezdarbnieka statusu", "Jūtos drošs un mierīgs par savu nākotni", „Esmu pārliecināts/-a, ka saņemšu valsts palīdzību gadījumā, ja es neatradīšu darbu” utt. Kopumā šajā skalā ir deviņi jautājumi.

Identifikācijas ar grupu skala mēra cik pētījuma dalībnieks identificējās ar savu grupu (ar citiem bezdarbniekiem), cik viņš izjūt piederību šai grupai. Šīs skalas jautājumi ir tādi, piemēram: "Jūtu, ka man rūp, kas notiek ar citiem bezdarbniekiem Latvijā", "Man un citiem bezdarbniekiem ir līdzīga attieksme un viedoklis par dažādiem jautājumiem” utt. Kopumā šajā skalā ir pieci jautājumi.

Entitativitātes skala mēra kā pētījuma dalībnieki uztver savu grupu, vai pastāv, pēc pētījuma dalībnieka uzskatiem, bezdarbnieku grupas entitativitātes pazīmes, tādas kā, saliedētība, kopējais mērķis, skaidra struktūra un hierarhija, dalīšana uz iekšgrupu un ārgrupu utt. Šīs skalas jautājumi ir tādi, piemēram: "Bezdarbnieki ir savstarpēji saliedēti", "Bezdarbniekiem ir savs noteikts mērķis", „Bezdarbnieki savstarpēji ir līdzīgi” utt. Kopumā šajā skalā ir astoņi jautājumi: četri jautājumi attiecas pie Būtiskuma entitativitātes skalas un četri – pie Darbības entitativitātes skalas.

Anketa iekļauj sevī apgalvojumus par augstāk minētajiem jautājumiem un piecus atbilžu variantus: pilnībā nepiekrītu (1), daļēji nepiekrītu (2), grūti pateikt (3), daļēji piekrītu (4), pilnībā piekrītu (5). Dalībniekiem bija jāizvēlas viena no piedāvātajām atbildēm, izvēlēnot to, kurai viņi visvairāk piekrīt.

Visām skalām ir aprēķināts skalu ticamības kritērijs (Kronbaha alfa) (skat.1. tabulu).

1. tabula. Aptauju iekšējās saskaņotības rādītāji (Kronbaha alfa)

Mainīgie lielumi	Kronbaha alfa
Subjektīvās nenoteiktības aptauja	0,68
Identifikācijas ar grupu aptauja	0,74
Būtiskuma entitativitātes aptauja	0,71
Darbības entitativitātes aptauja	0,77

No iegūtiem rezultātiem ir redzams, ka ticamības kritērijs visām skalām ir pietiekams, lai būtu iespēja izskatīt tālāk iegūtos rezultātus un pārbaudīt visas pētījuma hipotēzes.

Procedūra

Pētījuma veikšanai tika izmantota anketa, kura sastāv no četrām daļām (skalām): subjektīvās nenoteiktības aptauja, identifikācijas ar grupu aptauja, būtiskuma entitativitātes aptauja un darbības entitativitātes aptauja. No pētījuma dalībniekiem tika ievākta arī papildinformācija: dzimums, vecums, izglītības līmenis, bezdarbnieka statusa ilgums un cēlonis, kāpēc respondents ir pazaudējis savu darbu. Jautājumi par bezdarbnieka statusa ilgumu un cēloni ir svarīgi, jo tas ļauj atšķirt respondentus, kuri ļoti ilgi atrodas bez darba un tas notika pēc viņu velēšanās, kas būtiski var ietekmēt subjektīvās nenoteiktības un identifikācijas ar grupu līmeņa noteikšanai. Pārējā papildinformācija šajā pētījumā netika izmantota.

Datu ievākšana notika divos veidos: četrdesmit astoņi cilvēki saņēma anketas individuāli un aizpildot tās pa vienam atdeva atpakaļ, bet sešpadsmit cilvēki pildījuši anketas grupā pēc satikšanas ar potenciālu darba devēju. Laiks anketas aizpildīšanai bija neierobežots. Galvenā atšķirība bija tāda, ka četrdesmit astoņi respondenti pildījuši anketas atsevišķā telpā un individuāli, bet sešpadsmit respondenti – visi kopā ar pētījuma autora un potenciāla darba devēja klātbūtni. Salīdzinot rezultātus divām grupām izrādījās, ka otrās grupas respondentu atbildes nevar būt izmantotas šajā pētījumā, jo pastāv iespējamība, ka otrās grupas respondenti, pildot anketas, domāja, ka viņu atbildes var būtiski ietekmēt viņu potenciālu iespēju iegūt darbu, kas rezultātā novada pie sociāli vēlamām atbildēm. Šie rezultāti ir maz ticami un nav izmantojami šajā pētījumā, jo atšķirībā no grupas, kur piedalījušies četrdesmit astoņi respondenti, šajā grupā starp visiem mainīgajiem nebija sakarības, kas var nozīmēt, ka

visi respondenti atbildējuši uz jautājumiem līdzīgi un atbilžu variācija nav parādījusies.

Nemot vērā augstāk minēto, pētījumā tika izmantoti četrdesmit astoņu respondentu rezultāti.

Rezultāti

Pētījuma laikā aizpildītās respondentu anketas tika apkopotas un ievadītas SPSS programmā, lai veiktu statistisko datu aprēķinu.

Lai pārbaudītu pētījumā izvirzītās hipotēzes, tika veikti iegūto datu aprakstošās un secinošās statistikas aprēķini.

Pētījumā tiek mērītas četras aptaujas (skalas): subjektīvā nenoteiktība, identifikācija ar grupu, būtiskuma entitativitāte un darbības entitativitāte. Neskatoties uz to, ka pētījuma izvirzītās hipotēzes nav tieši saistītas ar identifikāciju ar grupu, šī grupas pazīme ir ļoti svarīga rezultātu analīzē, jo identifikācija ar grupu, kā bija minēts teorētiskajā daļā, ir cieši saistīta gan ar subjektīvās nenoteiktības mazināšanu, gan ar entitativitāti, līdz ar to pētījuma rezultātos un iztirzājumos tā tiks analizēta.

Zemāk tabulā ir redzami aprakstošās statistikas rezultāti 48 respondentiem (skat. 2.tabulu).

2. tabula. Aptauju mērījumu aprakstošās statistikas rādītāji

Mainīgie lielumi	M (n=48)	SD (n=48)
Subjektīvās nenoteiktības aptauja	3,44	0,68
Identifikācijas ar grupu aptauja	3,72	0,93
Būtiskuma entitativitātes aptauja	3,58	0,97
Darbības entitativitātes aptauja	3,85	0,82

Kā redzamas no 2. tabulas bezdarbnieku subjektīvās nenoteiktības aritmētisko vidējo rezultāts ir 3,44, kas var nozīmēt, ka subjektīvā nenoteiktība pētījuma dalībniekiem pastāv, kas atbilst izvirzītai hipotēzei, proti, ka bezdarbniekiem ir raksturīga subjektīvā nenoteiktība un viņi to izjūt dabiski.

Lai noteiktu vai pastāv sakarība starp Subjektīvās nenoteiktību, Identifikācijas ar grupu, Būtiskuma entitativitāti un Darbības entitativitāti tika veikti secinošās statistikas rādītāju aprēķini (skat. 3.tabulu). Sakarību noteikšanai tika izmantots Pīrsona korelācijas koeficients.

3. tabula. Subjektīvās nenoteiktības, identifikācijas ar grupu, būtiskuma un darbības entitativitātes korelācijas radītāji

Mainīgie lielumi	Mainīgie lielumi			
	Subjektīvā nenoteiktība***	Identifikācija ar grupu	Būtiskuma entitativitāte	Darbības entitativitāte
Subjektīvā nenoteiktība***	1	0,30*	0,45**	0,40**
Identifikācija ar grupu	0,30*	1	0,36*	0,55**
Būtiskuma entitativitāte	0,45**	0,36*	1	0,59**
Darbības entitativitāte	0,40**	0,55**	0,59**	1

n=48; * $p < 0,05$; ** $p < 0,01$

*** skaitliski lielāki Subjektīvās nenoteiktības skalas rezultāti nozīmē zemāko subjektīvās nenoteiktības līmeni pētījuma dalībniekiem

Kā redzams no iegūtiem rezultātiem starp visām skalām pastāv statistiski nozīmīgas sakarības. Tas nozīmē, ka Subjektīvās nenoteiktības skalai ir sakarības ar Identifikācijas ar grupu skalu, Būtiskuma entitativitātes un Darbības entitativitātes skalām.

Nemot vērā pastāvošo korelāciju starp visām skalām, ir iespēja arī pārbaudīt pētījuma hipotēzes. Izvirzīto hipotēžu pārbaudei, tas ir lai pārbaudītu ar kādu no aspektiem: būtiskuma vai darbības entitativitāti, - pastāv sakarība ar subjektīvo nenoteiktību, tika izmantota multiplā regresiju analīzes metode (skat. 4.tabulu).

4. tabula. Subjektīvās nenoteiktības, būtiskuma un darbības entitativitātes regresiju analīze

	B	SD	β
Konstante	1,98	0,44	
Būtiskuma entitativitāte	0,23*	0,11	0,33
Darbības entitativitāte	0,17	0,13	0,20

$R^2=0,23$, $F(2,45)=6,59$; * $p < 0,05$;

Atkarīgais mainīgais: Subjektīvā nenoteiktība

Piezīme: skaitliski lielāki Subjektīvās nenoteiktības skalas rezultāti nozīmē zemāko subjektīvās nenoteiktības līmeni pētījuma dalībniekiem

Kā redzams no iegūtiem rezultātiem Būtiskuma entitativitātes skalai ir nozīmīga ietekme uz Subjektīvās nenoteiktības skalu, bet Darbības entitativitātes skalai nav nekādas ietekmes uz Subjektīvās nenoteiktības skalu. Tas nozīmē, ka H_1 apstiprinājās daļēji, tas ir jo augstāks ir būtiskuma entitativitātes līmenis bezdarbniekiem, jo zemāks ir subjektīvās nenoteiktības līmenis. Daļēji arī apstiprinājās H_2 , jo subjektīvā nenoteiktība bezdarbniekiem mazinās būtiskuma entitativitātē, bet darbības entitativitāte neietekmē subjektīvās nenoteiktības līmeni.

Iztirzājums

Iepriekšējā nodaļā tika veikti statistiskie aprēķini, no kuriem tika secināts, ka izvirzītās hipotēzes apstiprinājās daļēji, proti:

- 1) H_1 „Būtiskuma un darbības entitativitātes līmenis bezdarbniekiem negatīvi prognozē subjektīvās nenoteiktības līmeni” apstiprinājās tikai daļā par to, ka būtiskuma entitativitātes līmenis bezdarbniekiem negatīvi prognozē subjektīvās nenoteiktības līmeni;
- 2) H_2 „Būtiskuma entitativitāte lielāka mērā nekā darbības entitativitāte prognozē subjektīvās nenoteiktības mazināšanos bezdarbniekiem” apstiprinājās, bet ņemot vērā to, ka darbības entitativitātes ietekme uz subjektīvās nenoteiktības līmeni neparādījās, jāizskata, ka šī hipotēze arī apstiprinājās tikai daļēji.

Tas, ka hipotēzes apstiprinājās daļēji, varētu būt saistīts ar salīdzinoši nelielu respondentu skaitu. Kā bija minēts iepriekš, anketas tika iedotas respondentiem divos dažos veidos: dažiem cilvēkiem anketas tika dotas individuāli ar lūgumu aizpildīt šīs anketas un atdot atpakaļ. Šo respondentu atlase bija nejauša, viņiem tika paskaidrots, ka anketas ir anonīmas un visi dati tiks izmantoti apkopotā veidā. Kopumā šo respondentu skaits sastāda četrdesmit astoņi cilvēki.

Vēl sešpadsmit respondenti tika aptaujāti vienlaicīgi pēc tikšanās ar potenciālu darba devēju un šī tikšanās bija domāta, kā cilvēku iespējas noskaidrot savas darba iespējas un darba nosacījumus. Ne visi šie cilvēki tika pieņemti darbā un darba devējs šajās tikšanās mēģināja izskaidrot gan darba nosacījumus, gan arī iepazīties ar potenciāliem darbiniekiem, lai izdarītu izvēli un pieņemtu lēmumu. Šis fakts būtiski ietekmēja respondentu atbildes un, salīdzinot rezultātus ar četrdesmit astoņu respondentu rezultātiem, izrādās, ka šo sešpadsmit respondentu atbildes nevar būt izmantojamas šajā pētījumā, jo pastāv iespējamība, ka sešpadsmit respondenti, pildot anketas, domāja, ka viņu atbildes var būtiski ietekmēt viņu potenciālo iespēju iegūt darbu, kas rezultātā noveda pie sociāli vēlamām atbildēm.

Ņemot vērā iepriekš minēto, tika pieņemts lēmums izmantot pētījumā četrdesmit astoņu respondentu anketas, jo sešpadsmit respondentu rezultāti ir maz ticami un nevar būt izmantoti šajā pētījumā.

Šī pētījuma mērķis bija noskaidrot vai pastāv sakarība starp bezdarbnieku subjektīvo nenoteiktību, identifikāciju ar grupu, būtiskuma un darbības entitativitātes aspektiem. Šī pētījuma neatkarīgais mainīgais ir subjektīvā nenoteiktība. Pētījuma sākumā tika izvirzīta hipotēze par to, ka subjektīvā nenoteiktība bezdarbniekiem piemīt dabiski, jo bezdarbniekiem ir stipras bailes par viņu nākotnes darba iespējām, par to, ka viņi nevarēs atrast darbu, ka vienā dienā viņiem varētu pietrūkt naudas un, ka valstij var arī nebūt līdzekļu palīdzēt cilvēkiem, kuri ir nonākuši bezdarbnieka statusā. Tāpēc pirmais jautājums, kas bija

jānoskaidro šajā pētījumā, bija vai pētījuma dalībniekiem ir subjektīvā nenoteiktība. Rezultāti parādīja, ka subjektīvā nenoteiktība ir raksturīga bezdarbniekiem (skat. 2.tabulu). Iegūtie rezultāti arī ir saistīti ar citu pētījumu rezultātiem, proti, ka pastāv tāds psiholoģijas jēdziens, kā nodarbinātības nenoteiktība, kura izpaužas cilvēka bailēs gan par to, ka viņš var būt atlaists, gan bailēs par to, ka viņš nevarēs atrast darbu (Mantler, et al., 2005).

Ņemot vērā to, ka nenoteiktība nav cilvēka nemainīga īpašība, bet neatliekamais vai ilgstošais sociālais konteksts, kurā cilvēks atrod sevi (Hogg, et al., 2007), pētījumā tika izskatīti faktori, kuri var ietekmēt nenoteiktības mazināšanu. Tāpēc otrs šī pētījuma solis bija noskaidrot vai pastāv sakarības starp bezdarbnieku subjektīvo nenoteiktību, identifikāciju ar grupu, būtiskuma un darbības entitativitāti. Kā redzams no rezultātiem (skat. 3.tabulu) starp visām skalām pastāv statistiski nozīmīgas sakarības. Tas nozīmē, ka Subjektīvās nenoteiktības skalai ir cieša sakarība ar Identifikācijas ar grupu skalu, Būtiskuma entitativitātes un Darbības entitativitātes skalām, kas savukārt nozīmē, ka mainoties jebkurai no pazīmēm: identifikācija ar grupu, būtiskuma entitativitāte un darbības entitativitāte, - mainās arī subjektīvās nenoteiktības līmenis respondentiem. Tādējādi, ar identifikāciju ar grupu, būtiskuma entitativitāti un darbības entitativitāti var prognozēt subjektīvās nenoteiktības līmeni.

Neskatoties uz to, ka pētījuma izvirzītās hipotēzes nav tieši saistītas ar identifikāciju ar grupu, šī grupas pazīme ir ļoti svarīga rezultātu analīzē, jo identifikācija ar grupu, kā norādīja Hogs savā pētījumā (Hogg, et al., 2007), ir viens no svarīgākajiem faktoriem subjektīvās nenoteiktības mazināšanā, kā arī identifikācija ar grupu ir cieši saistīta ar entitativitāti (Hogg, 2005), līdz ar to pētījuma rezultātos un iztirzājumos tā tiks analizēta. Ņemot vērā to, ka identifikācijas ar grupu rezultāti parādīja korelāciju ar subjektīvo nenoteiktību, būtiskuma un darbības entitativitāti, ir iespējama tālāka pētījuma analīze.

Iegūtie korelācijas rezultāti deva arī iespēju pārbaudīt pētījuma hipotēzes, izmantojot multiplā regresiju analīzes metodi. Šī metode tika izvēlēta, lai prognozētu kā būtiskuma entitativitāte un darbības entitativitāte ietekmēs subjektīvo nenoteiktību, kā arī kādai no entitativitātes aspektiem: būtiskumam vai darbībai, - ir ciešākā sakarība ar subjektīvo nenoteiktību. Iegūtie rezultāti parādīja, ka būtiskuma entitativitātei ir sakarības ar subjektīvo nenoteiktību un augstāks būtiskuma entitativitātes līmenis bezdarbniekiem prognozē zemāku subjektīvās nenoteiktības līmeni. Sakarības starp darbības entitativitāti un subjektīvo nenoteiktību neparādījās, kas teorētiski var nozīmēt, ka darbības entitativitāte neietekmē subjektīvās nenoteiktības līmeni. Bet, ņemot vērā to, ka starp darbības entitativitāti un subjektīvo nenoteiktību pastāv statistiski nozīmīgas sakarības, var pieļaut, ka tādi rezultāti ir saistīti ar salīdzinoši nelielu respondentu skaitu un ja respondentu skaits būtu lielāks, iespējami parādītos darbības entitativitātes ietekme uz subjektīvo nenoteiktību.

Iegūtie rezultāti sakrīt ar teorētiskajā daļā izskatītajām teorijām un pētījumiem. Šajā pētījumā netika izvirzīta hipotēze par to cik lielā mērā identifikācija ar grupu ietekmē subjektīvo nenoteiktību un kā identifikācijas ar grupu līmenis var prognozēt subjektīvās nenoteiktības līmeni, bet kopumā no rezultātiem ir redzams, ka pastāv statistiski nozīmīga sakarība starp subjektīvo nenoteiktību un identifikāciju ar grupu. Par to, piemēram, rakstīja Mullins (Mullin et al., 1999), ka nenoteiktības mazināšana ir viens no galvenajiem motīviem, kāpēc cilvēki apvienojas vai pievienojas grupai un identificējas ar grupu, un šī motivācija ir stiprāka nekā, piemēram, tieksme pēc pozitīvas pašcieņas. Komunikācijas pētījumi rāda, ka cilvēki komunicē, lai mazinātu nenoteiktību, un tāda efektīva komunikācija veido starp personu noteiktību. Hogs (Hogg, et al, 2007) savos pētījumos pierādījis hipotēzi par to, ka nenoteiktība vislabāk mazinās caur paškategorizāciju un grupas identifikāciju, jo cilvēkiem patīk zināt kas viņi ir, zināt, kā viņiem uzvesties un ko domāt, kā arī zināt, ko domā citi un kā viņi uzvedas.

Pētījuma rezultāti parādīja, ka pastāv statistiski nozīmīgas sakarības starp entitativitāti kā tādu un subjektīvo nenoteiktību. Tas arī varētu būt saistīts ar sakarību starp entitativitāti un identifikāciju ar grupu. Sakarību starp subjektīvo nenoteiktību un entitativitāti pētīja Hogs un viņa kolēģi (Hogg, et al., 2007). Hogs balstīja savu pētījumu uz subjektīvās nenoteiktības mazināšanu, kā pamatmotivāciju identifikācijā ar grupu. Iepriekšējie Hoga pētījumi (Hogg, 2000) parādīja, ka cilvēki ātrāk un labāk identificējas ar grupu tieši tad, kad viņi izjūt subjektīvo nenoteiktību. Šajā pētījumā (Hogg, et al., 2007) Hogs attīstīja subjektīvās nenoteiktības teoriju un konstatēja, ka subjektīvās nenoteiktības mazināšana ir saistīta ne tikai ar identifikāciju ar grupu, bet arī ar to, cik lielā mērā grupa ir entitatīva. Ja cilvēki jūt subjektīvo nenoteiktību, viņi dod priekšroku identifikācijai ar grupu, kurai piemīt stingras robežas, skaidra struktūra un skaidri prototipi, t.i. grupai ar augstu entitativitāti, un grupas ar augstu entitativitāti ir efektīvākas nenoteiktības mazināšanā.

Šajā pētījumā tika izskatīti divi entitativitātes aspekti: būtiskuma un darbības entitativitāte. Pamatojoties uz dažādām teorijām entitatīvas grupas raksturojas ar „būtiskumu”, kurš ir noteikts, iedzimts un nemainīgs, un darbības stāvokli, kas nozīmē, ka indivīdi kļūst par grupu pateicoties mērķu un cēloņu apzināšanai un cilvēku apvienošanai kopējo mērķu sasniegšanai. Ja objekts ir uztverts kā dabiskās būtības kategorija, tālāk tas būs pieņemts kā pamat būtība, kura pieder visiem kategorijas locekļiem, un tā ir būtība, uz kuras bāzējas piederības kategorija (Hamilton, 2007). Darbības grupas uztvere nozīmē, ka grupa tiek uztverta kā spējīga būt noskaņotai uz mērķa virzīto uzvedību, ietekmēt rezultātus un citu grupu un indivīdus, un viss iepriekš minētais ir attiecināms uz grupas spējām paaugstināt rezultātu vērtību (Hamilton, 2007). Tādējādi, ir saprotams, ka būtiskums un darbība ir divi

atšķirīgi grupas entitativitātes vērtējuma pamati, jo šiem modeļiem ir divas dažādas entitativitātes koncepcijas: viena pamatojas uz uztvertiem kopējiem atribūtiem, bet otra – uz uztvertiem kopējiem mērķiem un nolūkiem. Svarīgi ir uzsvērt, ka abos gadījumos entitativitāte varētu būt augsta vai zema, neatkarīgi no entitativitātes veida.

Šajā pētījumā netika mērīts kopējais entitativitātes līmenis: augsts vai zems, jo šajā pētījumā šis faktors nebija svarīgs. Šis pētījums bija virzīts vairāk uz to, kas vairāk ietekmē subjektīvās nenoteiktības mazināšanu: būtiskuma vai darbības entitativitāte. Pētījumā tika izvirzīta hipotēze, ka subjektīvā nenoteiktība bezdarbniekiem vairāk mazinās caur būtiskuma entitativitāti, nekā caur darbības entitativitāti, jo būtiskums ir saistīts ar to, ka grupa ir uztverama kā iedzimto, patstāvīgo grupas locekļu iezīmju kopums, bet darbības teorija ir orientēta uz grupas psiholoģisko procesu (Brewer, et al., 2004). Tāds faktors, ka grupas locekļu viendabība, iespējami ir stiprāks, nekā grupas locekļu saliedētība, kas rezultātā arī dot iespēju prognozēt šo ietekmi uz subjektīvo nenoteiktību.

Tas, ka starp subjektīvo nenoteiktību, būtiskuma un darbības entitativitāti pastāv statistiski nozīmīgas sakarības, nozīmē, ka abas šīs pazīmes ir svarīgas subjektīvas nenoteiktības mazināšanā. Kā parādīja multiplā regresijas analīzes rezultāti, darbības entitativitāte neietekmē uz subjektīvo nenoteiktību, bet tas var būt saistīts ar daudziem faktoriem, viens, no kuriem ir nepietiekams respondentu skaits.

Izvērtējot anketas ticamību un validitāti, var secināt, ka kopumā anketa ir ticama, jo ticamības kritērijs visām skalām nav zemāk 0,7, bet tomēr Subjektīvās nenoteiktības aptaujas ticamības kritērijs ir mazāks nekā citām skalām. Visaugstākais ticamības kritērijs ir Darbības entitativitātes aptaujai, kas vēlreiz var norādīt uz to, ka iegūtie rezultāti multiplā regresiju analīzē ir saistīti ar nelielu izlasi. Ņemot vērā to, ka starp visām pazīmēm ir statistiski nozīmīga sakarība, ir iespēja runāt par anketas augstu validitāti.

Kopumā var teikt, ka iepriekšējie pētījumi parādīja sakarību starp subjektīvo nenoteiktību un identifikāciju ar grupu, kā arī starp būtiskuma un darbības entitativitāti un subjektīvo nenoteiktību. Šajā pētījumā šī sakarība arī parādījās, kā arī parādījās izšķiroša būtiskuma entitativitātes ietekme uz subjektīvo nenoteiktību.

Kopumā šajā pētījumā daļēji apstiprinājās H_1 Būtiskuma un darbības entitativitātes līmenis bezdarbniekiem negatīvi prognozē subjektīvās nenoteiktības līmeni; H_2 Būtiskuma entitativitātes lielāka mērā nekā darbības entitativitātes prognozē subjektīvās nenoteiktības mazināšanos bezdarbniekiem. Sakarība starp darbības entitativitāti un subjektīvo nenoteiktību parādījās, bet multiplās regresiju analīzes rezultātos darbības entitativitātes ietekme subjektīvo nenoteiktību netika atklāta.

Analizējot iepriekš un šo veikto pētījumu, kā iegūto rezultātu iespējamajos cēloņus var minēt:

- pārāk mazu izlasi, kas sastāvēja tikai no 48 pētījuma dalībniekiem, bet iepriekšējos pētījumos visas izlases skaitliskā ziņā bija daudz lielākas;
- iespējami ir nekorekti sastādīti anketas jautājumi, īpaši ņemot vērā Subjektīvās nenoteiktības ticamības kritēriju. Piemēram, jautājuma „Es skaidri zinu, kas pašlaik notiek manā dzīvē” aritmētiskais vidējais ir 4,27, bet jautājuma „Man viss ir skaidrs par manu bezdarbnieka statusu” aritmētiskais vidējais ir 4,12, kas nozīmē, ka respondenti kopumā saprot, kas ar viņiem notiek un kādā situācijā viņi pašlaik atrodas, un tas nerada viņiem subjektīvās nenoteiktības izjūtas. Subjektīvo nenoteiktību vairāk rada respondentu bailes par nākotni (to arī apstiprina citi pētījumi par nodarbinātības nenoteiktību) un tas ir redzams, piemēram, no jautājuma „Jūtos drošs un mierīgs par savu nākotni” atbildēm, kuru aritmētiskais vidējais ir 2,48. Ņemot vērā iepriekš minēto, iespējami bija nepieciešams fokusēt Subjektīvās nenoteiktības aptaujas jautājumus uz nākotnes bailēm, nevis uz sava esoša stāvokļa apzināšanu;
- visi līdzīgi pētījumi tika veikti ārzemēs, Latvijā līdz šim šādi pētījumi nav veikti tāpēc, kā vēl viens iemesls iegūtiem rezultātiem, varētu kalpot starpkultūru atšķirības. Šīs atšķirības vairāk saistītas ar to, ka kopumā Latvijas iedzīvotāji nav savstarpēji saliedēti un tas arī parādīja pētījuma rezultāti. Piemēram, jautājuma „Bezdarbnieki ir savstarpēji saliedēti” aritmētiskais vidējais ir 2,98, kas liecina par to, ka bezdarbnieki Latvijā nejūt saliedētību un, neskatoties uz to, ka bezdarbības problēma skar daudz cilvēku, vispirms aizstāvē savas intereses, nevis uztraucas par šo problēmu kā tādu;
- iepriekšējie pētījumi par subjektīvās nenoteiktības mazināšanas faktoriem netika veikti ar bezdarbnieku grupu, tāpēc var pieļaut, ka respondentu grupai (bezdarbnieki) ir specifiskās īpašības, kuras nevarēja būt prognozējamās pētījuma sākumā. Piemēram, šī pētījuma autora iepriekšējā pētījumā, kurā piedalījās pirmreizēji pacienti, un kura galvenais mērķis bija noskaidrot, vai pastāv sakarības starp pacientu subjektīvo nenoteiktību, identifikāciju ar grupu un grupas entitativitātes uztveri pirms un pēc diagnozes noteikšanas. Šī pētījuma rezultāti parādīja, ka subjektīvā nenoteiktība pacientiem bija diezgan augsta, jo šī nenoteiktība bija saistīta ar respondentu dzīvi, ar viņu bailēm kļūst par invalīdiem, vai pat nomirt. Šīs subjektīvās nenoteiktības veids stiprāk nekā, piemēram, nodarbinātības nenoteiktība, ietekmē cilvēku nepieciešamību šo subjektīvo nenoteiktību mazināt un, kā parādīja pētījuma dati, pacienti to bija samazinājuši ar identifikāciju ar grupu. Dotā pētījuma respondenti ir bezdarbnieki un

viņu subjektīvā nenoteiktība vairāk saistīta ar viņu bailēm par nākotnes materiālo stāvokli, bet kopumā tas nav saistīts ar reāliem dzīves draudiem;

- iespējami, ka pati sarežģīta ekonomiskā situācija Latvijā varēja stipri ietekmēt bezdarbnieku kopējo pašuztveri, ka viņi pieder vienai grupai (bezdarbnieku grupai) un ka viņi, kā grupas locekļi, var sasniegt vairāk, nekā individuāli (to parādīja arī rezultāti grupā, kura sastāvēja no sešpadsmit cilvēkiem, kuri, domājot, ka viņu atbildes var ietekmēt viņu iespējas iegūt jaunu darbu, deva sociāli vēlamas atbildes).

Apkopojot veiktā pētījuma vājās puses tika secināts, ka korektāku un precīzāku rezultātu iegūšanai turpmākajos pētījumos ir nepieciešams palielināt izlasi un precizēt anketas jautājumus, ņemot vērā kultūras īpašības, kā arī eksistējošo situāciju Latvijā. Protams, kā parādīja iegūtie rezultāti, nav iespējams veikt šo pētījumu, vācot datus no cilvēku grupas vienlaicīgi, bet tikai izmantojot individuālo pieeju.

Neskatoties uz to, ka pētījuma hipotēzes apstiprinājās tikai daļēji, šim pētījumam ir svarīga zinātniskā un praktiskā nozīme, jo vispirms tika noskaidrots, ka bezdarbniekiem pastāv subjektīvā nenoteiktība, kā arī, ka bezdarbniekiem ir tendence identificēties ar bezdarbnieku grupu, kas, kā jau tika pierādīts iepriekš, ir viens no subjektīvās nenoteiktības mazināšanas faktoriem. Papildus tam, faktors, ka būtiskuma entitativitāte negatīvi prognozē subjektīvās nenoteiktības līmeni, parāda, ka cilvēki ar subjektīvo nenoteiktību var to mazināt caur piederības izjūtu cilvēku grupai ar kādu noteikto pazīmi vai īpašību.

Nobeigums

Šī bakalaura darba temats ir "Būtiskuma un darbības entitativitātes kā subjektīvās nenoteiktības mazinātājas bezdarbniekiem". Šis darbs ir veltīts tādām grupas pazīmēm, kā subjektīvā nenoteiktība, identifikācija ar grupu un entitativitāte, kā arī tiem mehānismiem, kas palīdz indivīdiem mazināt savu subjektīvo nenoteiktību.

Šī bakalaura darba mērķis bija noskaidrot vai būtiskuma un darbības entitativitātes mazina subjektīvās nenoteiktības līmeni bezdarbniekiem un, cik lielā mērā.

Darbā tika izskatītas Maikla Hoga teorijas par nenoteiktības mazināšanu un entitativitāti, kā arī pētījumi, kuros ir izskatīta sakarība starp nenoteiktības mazināšanu, entitativitāti un identifikāciju ar grupu (Hogg, 2007); Džona Tērnera teorija par paškategorizāciju un depersonalizāciju (Turner, 1991), M. Bruveres pētījumi par būtiskuma un darbības entitativitāti (Brewer, Hong & Li, 2004), kā arī dažādu autoru uzskats par jautājumu, kāda ir indivīdu motivācija identifikācijai ar grupu.

Šī darba ietvaros tika veikts pētījums, kur respondenti bija bezdarbnieki, kuri ir reģistrēti Nodarbinātības valsts aģentūrā un meklē darbu. Sakarā ar to, ka šiem cilvēkiem nav nekādas pārliecības rītdienā un viņi nezina, vai viņiem izdosies atrast darbu mūsdienas Latvijā esošos apstākļos, tika pieņemts, ka bezdarbniekiem ir augsts subjektīvās nenoteiktības līmenis, tā kā šī nenoteiktība ir tieši saistīta ar cilvēka dzīvi un viņa nākotni. Pētījuma gaitā tika pētīts bezdarbnieku subjektīvās nenoteiktības līmenis un kādi faktori veicina subjektīvās nenoteiktības mazināšanu. Ņemot vērā citu autoru pētījumu rezultātus, šajā darbā tika izvirzīta hipotēze, ka lai mazinātu savu subjektīvo nenoteiktību, pētījuma dalībniekiem būs tendence pievienoties grupai, tas ir identificēties ar grupu, kā arī uzskatīt grupu par entitatīvu, jo tāda veida grupās ir skaidrāk noteikti noteikumi, mērķi un robežas, tāda grupa eksistē kā viens veselums un šis faktors ļauj vieglāk cilvēkam sajust sevi kā grupas daļu.

Vispirms pētījuma rezultāti parādīja, ka subjektīvā nenoteiktība ir raksturīga bezdarbniekiem, kas bija viens no svarīgākajiem faktoriem šajā pētījumā. Rezultāti arī parādīja, ka Subjektīvās nenoteiktības skalai ir cieša sakarība ar Identifikācijas ar grupu skalu, Būtiskuma entitativitātes un Darbības entitativitātes skalām, kas nozīmē, ka mainoties jebkurai no pazīmēm: identifikācija ar grupu, būtiskuma entitativitāte un darbības entitativitāte, - mainās arī subjektīvās nenoteiktības līmenis respondentiem un ar tādām izmaiņām var prognozēt subjektīvās nenoteiktības līmeni.

Iegūtie korelācijas rezultāti deva arī iespēju pārbaudīt pētījuma hipotēzes, izmantojot multiplās regresiju analīzes metodi. Šī metode tika izvēlēta, lai prognozētu kā būtiskuma entitativitāte un darbības entitativitāte ietekmēs subjektīvo nenoteiktību, kā arī kādai no

entitativitātes aspektiem: būtiskumam vai darbībai,- ir ciešākā sakarība ar subjektīvo nenoteiktību. Iegūtie rezultāti parādīja, ka būtiskuma entitativitātei ir sakarības ar subjektīvo nenoteiktību un augstāks būtiskuma entitativitātes līmenis bezdarbniekiem prognozē zemāku subjektīvās nenoteiktības līmeni. Sakarības starp darbības entitativitāti un subjektīvo nenoteiktību neparādījās, kas teorētiski var nozīmēt, ka darbības entitativitāte neietekmē subjektīvās nenoteiktības līmeni. Bet, ņemot vērā to, ka starp darbības entitativitāti un subjektīvo nenoteiktību pastāv statistiski nozīmīgas sakarības, var pieļaut, ka tādi rezultāti ir saistīti ar salīdzinoši nelielu respondentu skaitu, un ja respondentu skaits būtu lielāks, iespējami paradītos darbības entitativitātes ietekme uz subjektīvo nenoteiktību.

Kopumā var secināt, ka šajā pētījumā daļēji apstiprinājās H_1 Būtiskuma un darbības entitativitātes līmenis bezdarbniekiem negatīvi prognozē subjektīvās nenoteiktības līmeni; H_2 Būtiskuma entitativitātes lielāka mērā nekā darbības entitativitātes prognozē subjektīvās nenoteiktības mazināšanos bezdarbniekiem. Sakarība starp darbības entitativitāti un subjektīvo nenoteiktību parādījās, bet multiplās regresijas analīzes rezultātos darbības entitativitātes ietekme uz subjektīvo nenoteiktību netika atklāta.

Kā iespējami tādu rezultātu cēloņi varētu būt:

- pārāk maza izlase;
- nekorekti sastādīti anketas jautājumi;
- starpkultūru atšķirības, jo visi līdzīgi pētījumi tika veikti ārzemēs;
- iespējami bezdarbnieku grupa ir grupa ar specifiskām īpašībām, kuras nebija iespējams prognozēt pētījuma sākumā.

Apkopojot veiktā pētījuma vājās puses tika secināts, ka korektāku un precīzāku rezultātu iegūšanai turpmākajos pētījumos, ir nepieciešams palielināt izlasi un precizēt anketas jautājumus, ņemot vērā kultūras īpašības, kā arī eksistējošo situāciju Latvijā.

Izmantotās literatūras saraksts

- Bos K., Ameijde J. & Gorp H.(2006). On the psychology of religion: the role of personal uncertainty in religious worldview defense. *Basic and Applied Social Psychology*, 28(4), 333–341.
- Brewer M.B., Hong Y. & Li Q. (2004). Dynamic entitativity: Perceiving groups as actors. The psychology of group perception: Perceived variability, entitativity, and essentialism. Philadelphia: *Psychology Press*, 25-38.
- Brewer M. B. & Gardner W. (1996). Who is this "We"? Levels of collective identity and self representations. *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol. 71, No.1, 83-93.
- Castano E., Yzerbyt V. & Bourguignon D. (2003) We are one and I like it: The impact of ingroup entitativity on ingroup identification. *European Journal of Social Psychology*, 33, 735–754.
- Correll J. & Park B. (2005). A model of the ingroup as a social resource. *Personality and Social Psychology Review*, Vol.9, No.4, 341-359.
- Dimatteo M. R. & Taranta A. (1979) Nonverbal Communication and Physician-Patient Rapport: An Empirical Study. *Professional Psychology*, August, 540-547.
- Hamilton D. (2007).Understanding the complexities of group perception: Broadening the domain. *European Journal of Social Psychology*, 37, 1077–1101.
- Hogg, M. A. (2000). Subjective uncertainty reduction through self-categorization: A motivational theory of social identity processes. *European Review of Social Psychology*, 11, 223-255.
- Hogg, M. A. (2004). Uncertainty and extremism: Identification with high entitativity groups under conditions of uncertainty. In V. Yzerbyt, C. M.Judd, & O. Corneille (Eds.), *The psychology of group perception: Perceived variability, entitativity, and essentialism* (pp. 401–418). New York:
- Hogg, M. A. (2005). Uncertainty, social identity and ideology. In S. R. Thye & E. J. Lawler (Eds.), *Social identification in groups. Advances in group processes* (Vol. 22, pp. 203-230). New York: Elsevier.
- Hogg M.A., Sherman D.K., Dierselhuis J., Maitner A.T. & Moffitt G. (2007). Uncertainty, entitativity and group identification. *Journal of Experimental Social Psychology* 43, 135-142.
- Jetten J., Hogg M.A. & Mullin B.A. (2000). In-Group Variability and Motivation to Reduce Subjective Uncertainty. *Group Dynamics: Theory, Research, and Practice*, Vol. 4, No. 2, 184-198.

- Kashima Y., Kashima E., Chiu C., Farsides T., Gelfand M., Hong Y., Kim U., Strack F., Werth L., Yuki M. & Yzerbyt V. (2005) Culture, essentialism, and agency: Are individuals universally believed to be more real entities than groups? *European Journal of Social Psychology*, 35, 147–169.
- Leach C. W., Zomeran M., Zebel S., Vliek M. L. W., Pennekamp S. F., Doosje B., Ouwerkerk J. W. & Spears R. (2008). Group-level self-definition and self-investment: A hierarchical (multicomponent) model of in-group identification. *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol. 95, No. 1, 144–165
- Lickel B., Hamilton D.L., Lewis A., Sherman S.J. & Wierzchowska G. (2000). Varieties of Groups and the Perception of Group Entitativity. *Journal of Personality and Social Psychology* Vol. 78, No. 2, 223-246.
- Lickel B., Hamilton D.L. & Sherman S.J. (2001). Elements of Lay theory of groups: types of groups, relational styles, and the Perception of group entitativity. *Personality and Social Psychology Review*. Vol. 5, No. 2, 129-140.
- Mantler J., Matejicek A., Matheson K. & Anisman H. (2005). Coping With Employment Uncertainty: A Comparison of Employed and Unemployed Workers. *Journal of Occupational Health Psychology*, Vol. 10, Nr. 3, 200–209.
- Mullin B.A. & Hogg M.A. (1999). Motivations for Group Membership: The Role of Subjective Importance and Uncertainty Reduction. *Basic and Applied Social Psychology*, 2/(2), 91-102.
- Renģe V. (2002). *Sociālā psiholoģija*. Rīga : Zvaigzne ABC.
- Smith J., Hogg M., Martin R. & Terry D. (2007). Uncertainty and the influence of group norms in the attitude–behaviour relationship. *British Journal of Social Psychology*, 46, 769–792.
- Spencer-Rodgers J., Hamilton D.L. & Sherman S.J. (2007). The central role of entitativity in stereotypes of social categories and task group. *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol. 92, No. 3, 369-388.
- Turner J.C. (1991) *Social influence*. Buckingham, England: Open University Press.
- Voci A. (2006). Relevance of social categories, depersonalization and group processes: Two field tests of self-categorization theory. *European Journal of Social Psychology*, 36, 73–90.
- Wai-man Ip G., Chiu C. & Wan C. (2006). Birds of a feather and birds flocking together: physical versus behavioral cues may lead to trait- versus goal-based group perception. *Journal of Personality & Social Psychology*, Vol. 90, No. 3, 368-381

Wellen J. M., Hogg M. A. & and Terry D. J. (1998). Group norms and attitude-behavior consistency: the role of group salience and mood. *Group Dynamics: Theory, Research, and Practice*, Vol. 2, No. 1, 48-56.

Bibliografija

- Abelson, R. P., Dasgupta, N., Park, J., & Banaji, M. R. (1998). Perceptions of the collective other. *Personality and Social Psychology Review*, 2, 243–250.
- Ashmore, R. D., Deaux, K., & McLaughlin-Volpe, T. (2004). An organizing framework for collective identity: Articulation and significance of multidimensionality. *Psychological Bulletin*, 130, 80–114.
- Bos K., Ameijde J. & Gorp H.(2006). On the psychology of religion: the role of personal uncertainty in religious worldview defense. *Basic and Applied Social Psychology*, 28(4), 333–341.
- Brewer M.B., Hong Y. & Li Q. (2004). Dynamic entitativity: Perceiving groups as actors. The psychology of group perception: Perceived variability, entitativity, and essentialism. Philadelphia: *Psychology Press*, 25-38.
- Brewer M. B. & Gardner W. (1996). Who is this "We"? Levels of collective identity and self representations. *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol. 71, No.1, 83-93.
- Brewer, M.B., Weber, J.G., & Carini, B. (1995). Person memory in intergroup contexts: Categorization versus individuation. *Journal of Personality and Social Psychology*, 69, 29-40.
- Campbell, D. T. (1958). Common fate, similarity, and other indices of the status of aggregates of persons as social entities. *Behavioral Science*, 3, 14-25.
- Castano, E., Sacchi, S., & Gries, P. H. (2003). The perception of 'the other' in international relations: Evidence for the polarizing effect of entitativity. *Political Psychology*, 24, 449–468.
- Castano E., Yzerbyt V. & Bourguignon D. (2003) We are one and I like it: The impact of ingroup entitativity on ingroup identification. *European Journal of Social Psychology*, 33, 735–754.
- Correll J. & Park B. (2005). A model of the ingroup as a social resource. *Personality and Social Psychology Review*, Vol.9, No.4, 341-359.
- Chiu C., Hong Y., & Dweck C.S. (1997). Lay dispositionism and implicit theories of personality. *Journal of Personality and Social Psychology*, 73, 19-30.
- Dimatteo M. R. & Taranta A. (1979) Nonverbal Communication and Physician-Patient Rapport: An Empirical Study. *Professional Psychology*, August, 540-547.
- Doosje, B., Ellemers, N., & Spears, R. (1995). Perceived intragroup variability as a function of group status and identification. *Journal of Experimental Social Psychology*, 31, 410–436.

- Doyle, B.J., Ware, J.E. (1977). Physician conduct and other factors that affect consumer satisfaction with medical care. *Journal of Medical Education*, 52, 793–801.
- Egbert, L.D., Battit, G.E., Welch, C.E. & Bartlett, M.K. (1964) Reduction of postoperative pain by encouragement and instruction of patients. *New England Journal of Medicine*, 270, 825–827.
- Ellemers, N., Kortekaas, P., & Ouwerkerk, J. W. (1999). Selfcategorisation, commitment to the group and group self-esteem as related but distinct aspects of social identity. *European Journal of Social Psychology*, 29, 371–389.
- Hamilton D. (2007). Understanding the complexities of group perception: Broadening the domain. *European Journal of Social Psychology*, 37, 1077–1101.
- Hogg, M. A. (1992). *The social psychology of group cohesiveness: From attraction to social identity*. London: Harvester Wheatsheaf & New York: New York University Press.
- Hogg, M. A. (1993). Group cohesiveness: A critical review and some new directions. *European Review of Social Psychology*, 4, 85—111.
- Hogg, M. A. (2000). Subjective uncertainty reduction through self-categorization: A motivational theory of social identity processes. *European Review of Social Psychology*, 11, 223-255.
- Hogg, M. A. (2004). Uncertainty and extremism: Identification with high entitativity groups under conditions of uncertainty. In V. Yzerbyt, C. M.Judd, & O. Corneille (Eds.), *The psychology of group perception: Perceived variability, entitativity, and essentialism* (pp. 401–418). New York:
- Hogg, M. A. (2005). Uncertainty, social identity and ideology. In S. R. Thye & E. J. Lawler (Eds.), *Social identification in groups. Advances in group processes* (Vol. 22, pp. 203-230). New York: Elsevier.
- Hogg, M. A., & Abrams, D. (1990). Social motivation, self-esteem and social identity. In D. Abrams & M. A. Hogg (Eds), *Social identity theory: Constructive and critical advances*, 28-47. London: Harvester Wheatsheaf & New York: Springer-Verlag.
- Hogg M.A., Sherman D.K., Dierselhuis J., Maitner A.T. & Moffitt G. (2007). Uncertainty, entitativity and group identification. *Journal of Experimental Social Psychology* 43, 135-142.
- Jetten J., Hogg M.A. & Mullin B.A. (2000). In-Group Variability and Motivation to Reduce Subjective Uncertainty. *Group Dynamics: Theory, Research, and Practice*, Vol. 4, No. 2, 184-198.
- Kashima Y., Kashima E., Chiu C., Farsides T., Gelfand M., Hong Y., Kim U., Strack F., Werth L., Yuki M. & Yzerbyt V. (2005) Culture, essentialism, and agency: Are

- individuals universally believed to be more real entities than groups? *European Journal of Social Psychology*, 35, 147–169.
- Leach C. W., Zomeran M., Zebel S., Vliek M. L. W., Pennekamp S. F., Doosje B., Ouwerkerk J. W. & Spears R. (2008). Group-level self-definition and self-investment: A hierarchical (multicomponent) model of in-group identification. *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol. 95, No. 1, 144–165
- Lickel B., Hamilton D.L., Lewis A., Sherman S.J. & Wierzchowska G. (2000). Varieties of Groups and the Perception of Group Entitativity. *Journal of Personality and Social Psychology* Vol. 78, No. 2, 223-246.
- Lickel B., Hamilton D.L. & Sherman S.J. (2001). Elements of Lay theory of groups: types of groups, relational styles, and the Perception of group entitativity. *Personality and Social Psychology Review*. Vol. 5, No. 2, 129-140.
- Mantler J., Matejcek A., Matheson K. & Anisman H. (2005). Coping With Employment Uncertainty: A Comparison of Employed and Unemployed Workers. *Journal of Occupational Health Psychology*, Vol. 10, Nr. 3, 200–209.
- McGarty C., Haslam, S.A., Hutchinson, K.J. & Grace, D.M. (1995). Determinants of perceived consistency: The relationship between group entitativity and the meaningfulness of categories. *British Journal of Social Psychology*, 34, 299-337.
- McGarty, C. (1999). Categorization in social psychology. London: Sage.
- Medin, D. L., & Heit, E. (1999). Categorization. In B. M. Bly, & D. E. Rumelhart (Eds.), *Cognitive science: Handbook of perception and cognition* (2nd ed., pp. 99–143). San Diego, CA: Academic Press.
- Morris, M. W., Menon, T., & Ames, D. R. (2001). Culturally conferred conceptions of agency: A key to social perception of persons, groups, and other actors. *Personality and Social Psychology Review*, 5, 169–182.
- Mullin B.A. & Hogg M.A. (1999). Motivations for Group Membership: The Role of Subjective Importance and Uncertainty Reduction. *Basic and Applied Social Psychology*, 2/(2), 91-102.
- Murphy, G. L., & Medin, D. L. (1985). The role of theories in conceptual coherence. *Psychological Review*, 92, 289-316.
- Oakes, P., Haslam, S. A., & Turner, J. C. (1994). *Stereotyping and social reality*. Oxford, England: Blackwell.
- Reņģe V. (2002). *Sociālā psiholoģija*. Rīga : Zvaigzne ABC.
- Sherif, M. (1936). *The psychology of social norms*. New York: Harper.

- Sherman S.J., Castelli L., & Hamilton D.L. (2002). The spontaneous use of a group typology as an organizing principle in memory. *Journal of Personality and Social Psychology*, 82, 328-342.
- Smith J., Hogg M., Martin R. & Terry D. (2007). Uncertainty and the influence of group norms in the attitude-behaviour relationship. *British Journal of Social Psychology*, 46, 769-792.
- Spencer-Rodgers J., Hamilton D.L. & Sherman S.J. (2007). The central role of entitativity in stereotypes of social categories and task group. *Journal of Personality and Social Psychology*, Vol. 92, No. 3, 369-388.
- Tajfel, H., & Turner, J. C. (1979). An integrative theory of intergroup conflict. In W. G. Austin & S. Worchel (Eds.), *The social psychology of intergroup relations*, 33-47. Monterey, CA: Brooks/Cole.
- Turner, J. C. (1987). A self-categorization theory. In J. C. Turner, M. A. Hogg, P. J. Oakes, S. D. Reicher, & M. S.
- Turner J.C. (1991) *Social influence*. Buckingham, England: Open University Press.
- Voci A. (2006). Relevance of social categories, depersonalization and group processes: Two field tests of self-categorization theory. *European Journal of Social Psychology*, 36, 73-90.
- Wai-man Ip G., Chiu C. & Wan C. (2006). Birds of a feather and birds flocking together: physical versus behavioral cues may lead to trait- versus goal-based group perception. *Journal of Personality & Social Psychology*, Vol. 90, No. 3, 368-381
- Wellen J. M., Hogg M. A. & Terry D. J. (1998). Group norms and attitude-behavior consistency: the role of group salience and mood. *Group Dynamics: Theory, Research, and Practice*, Vol. 2, No. 1, 48-56.

“Apliecinu, ka šis bakalaura darbs ir _____ oriģināls
darbs.”

(vārds, uzvārds)

“ _____ ” _____ 2009.gads.

Autora paraksts: _____

Izvērtējiet, cik lielā mērā Jūs piekrītat minētajam apgalvojumam.

Ar aplīti apvelciet atbilstošāko atbildi.

Apgalvojumus var novērtēt 5 punktu skalā no 1 (pilnībā nepiekrītu) līdz 5 (pilnībā piekrītu).

Nr.	Apgalvojums	Pilnībā nepiekrītu	Daļēji nepiekrītu	Grūti pateikt	Daļēji piekrītu	Pilnībā piekrītu
N1	Es skaidri zinu, kas pašlaik notiek manā dzīvē.	1	2	3	4	5
N2	Man viss ir skaidrs par manu bezdarbnieka statusu.	1	2	3	4	5
N3	Es saprotu, kas ar mani būs pēc mēneša.	1	2	3	4	5
N4	Esmu pārliecināts/-a, ka saņemšu valsts palīdzību gadījumā, ja es neatradīšu darbu.	1	2	3	4	5
N5	Jūtos drošs un mierīgs par savu nākotni.	1	2	3	4	5
N6	Man ir skaidrs, kā turpmāk jāīstojas, lai atrastu darbu.	1	2	3	4	5
N7	Esmu pārliecināts/ta, ka tuvākajā laikā man izdosies atrast darbu.	1	2	3	4	5
N8	Es zinu kā es turpmāk organizēšu savu dzīvi.	1	2	3	4	5
N9	Jūtos kā no laivas izmests.	1	2	3	4	5
ID1	Jūtu savu piederību Latvijas bezdarbnieku grupai.	1	2	3	4	5
ID2	Jūtu, ka man rūp, kas notiek ar citiem bezdarbniekiem Latvijā.	1	2	3	4	5
ID3	Man un citiem bezdarbniekiem ir līdzīga attieksme un viedoklis par dažādiem jautājumiem.	1	2	3	4	5
ID4	Jūtu simpātijas pret citiem Latvijas bezdarbniekiem.	1	2	3	4	5
ID5	Par daudziem jautājumiem domāju līdzīgi, kā citi bezdarbnieki.	1	2	3	4	5

EB1	Bezdarbnieki savstarpēji ir līdzīgi.	1	2	3	4	5
EB2	Ir skaidrs, kādi ir Latvijas bezdarbnieki.	1	2	3	4	5
EB3	Latvijas bezdarbnieki ir citādāki nekā citi Latvijas iedzīvotāji.	1	2	3	4	5
EB4	Bezdarbniekiem ir kaut kas līdzīgs.	1	2	3	4	5
ED5	Bezdarbniekiem ir savs noteikts mērķis.	1	2	3	4	5
ED6	Bezdarbniekiem ir skaidri viņu turpmākas darbības principi.	1	2	3	4	5
ED7	Bezdarbnieki ir savstarpēji saliedēti.	1	2	3	4	5
ED8	Bezdarbniekiem ir skaidrs, kas katram jā dara.	1	2	3	4	5

Atzīmējiet atbilstoši!

Vecums .....

Dzimums   sieviete   vīrietis

Izglītība

pamatskolas   nepabeigta vidējā   vidējā

profesionālā   augstākā (bakalaura maģistra)

Cik ilgu laiku Jūs esat bezdarbnieks?

no viena mēneša līdz trim mēnešiem   no trim mēnešiem līdz sešiem mēnešiem

no sešiem mēnešiem līdz vienam gadam   vairāk kā gadu

Cēlonis, kāpēc Jūs pārstat strādāt

pēc paša velēšanas   darbinieku skaita samazinājums

pēc pušu vienošanas   cits _____

Vai Jūs esat noreģistrēti Nodarbinātības valsts aģentūrā?

jā   nē

Liels paldies par atsaucību!

Оцените, в какой степени Вы согласны с данными утверждениями.

Кружечком обведите подходящий вариант.

Утверждения можно оценить по 5 бальной шкале от 1 (полностью несогласен) до 5 (полностью согласен).

№г.	Утверждение	Полностью несогласен	Частично несогласен	Трудно сказать	Частично согласен	Полностью согласен
N1	Я точно знаю, что сейчас происходит в моей жизни.	1	2	3	4	5
N2	Мне все понятно про мой сегодняшний статус безработного.	1	2	3	4	5
N3	Я понимаю, что со мной будет через месяц.	1	2	3	4	5
N4	Я уверен/на, что получу помощь от государства в случае, если я не найду работу.	1	2	3	4	5
N5	Я чувствую себя спокойным/ой и уверенным/ой за свое будущее.	1	2	3	4	5
N6	Мне понятно, как нужно действовать в дальнейшем, чтобы найти работу.	1	2	3	4	5
N7	Я уверен/на, что в ближайшее время смогу найти работу.	1	2	3	4	5
N8	Я знаю, как буду организовывать свою жизнь в будущем.	1	2	3	4	5
N9	Чувствую себя «выброшенным за борт» (исключенным из жизни).	1	2	3	4	5
ID1	Я ощущаю свою принадлежность к группе безработных в Латвии.	1	2	3	4	5
ID2	Меня волнует, что происходит с другими безработными в Латвии.	1	2	3	4	5
ID3	У меня и других безработных одинаковое отношение и мнение по различным вопросам.	1	2	3	4	5
ID4	Чувствую симпатию к другим безработным в Латвии.	1	2	3	4	5

ID5	О многих вопросах я думаю то же, что и другие безработные.	1	2	3	4	5
EB1	Безработные похожи между собой.	1	2	3	4	5
EB2	Какими являются безработные - очевидно.	1	2	3	4	5
EB3	Безработные в Латвии отличаются от других жителей Латвии.	1	2	3	4	5
EB4	Безработные имеют что-то общее.	1	2	3	4	5
ED5	У безработных есть своя определенная цель.	1	2	3	4	5
ED6	Безработным понятны принципы их дальнейших действий.	1	2	3	4	5
ED7	Безработные сплоченные между собой.	1	2	3	4	5
ED8	Безработным понятно, что каждый из них должен делать.	1	2	3	4	5

Отметьте соответственно!

Возраст .....

Пол женский мужской

Образование

начальное неоконченное среднее среднее
 профессиональное высшее (бакалавр магистр)

Сколько времени Вы являетесь безработным?

от одного месяца до трех месяцев от трех месяцев до шести месяцев
 от шести месяцев до года больше года

Причина, по которой Вы перестали работать

по собственному желанию сокращение штата
 по соглашению сторон другое _____

Вы зарегистрированы в Государственном агенстве занятости?

да нет

Большое спасибо за отзывчивость!